

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Навчально-науковий інститут фінансів, економіки і менеджменту
імені Олега Балацького
Кафедра управління**

«До захисту допускається»

завідувачка кафедри

_____ Г. О. Швіндіна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня бакалавра

на тему:

Формування публічної політики в сфері боротьби з бідністю в Україні

спеціальність 074 «Публічне управління та адміністрування»

Здобувач вищої освіти

гр. ПУ-61/1у

Майборода Ольга Вікторівна

Науковий керівник

старший викладач кафедри

управління, к.н. з держ.упр.

Деміхов О. І.

АНОТАЦІЯ

У роботі розглянуто одну з основних соціально-економічних проблем українського суспільства - бідність населення, викорінення якої є необхідною умовою переходу до економіки сталого розвитку й підвищення якості життя. Розглянуто тенденції та перспективи боротьби з бідністю за допомогою публічної політики в сучасних демократичних державах Європи та Азії. Проведено аналіз підходів до оцінки бідності в Україні.

Автор приходять до висновку, що існує суттєва різниця між сучасними підходами визначення бідності в державі. Проаналізовано державну політику незалежної України з боротьби з бідністю.

У роботі зроблена спроба обґрунтувати пріоритет публічної політики при вирішенні питань соціальної сфери. На погляд автора, перехід до публічної політики у вирішенні соціально важливих питань є гостро необхідним процесом для України, що підтверджується громадянською активністю. У подальшому, перехід до публічної політики може позитивно вплинути на процес вступу до Європейського Союзу та ефективного вирішення національно важливих питань.

РЕФЕРАТ

Структура та обсяг випускної кваліфікаційної роботи бакалавра. Робота складається із вступу, трьох розділів та шести підрозділів, висновку, списку використаних джерел, який містить 56 найменувань. Загальний обсяг бакалаврської роботи становить 86 сторінок, у тому числі 20 таблиць, 19 рисунків, список використаних джерел – 8 сторінок.

Актуальність теми. Проблема бідності хвилює людське суспільство з давніх часів, але, людству так і не вдалося вирішити цю проблему. Бідність у суспільстві уповільнює економічне зростання, порушує стабільність соціальних систем приводячи до роз'єднаності й конфлікту. Особливо актуальним є питання бідності для України. Проаналізувавши дані звітів у боротьбі з бідністю, можна стверджувати, що цілі та стратегічні напрями, які були визначені, були не досягнуті. Слід зазначити, що саме неефективність державної політики щодо соціальної проблеми бідності є вихідною точкою усвідомлення її існування та дискусії щодо необхідності залучення публічної політики для вирішення.

Отже, проблема бідності є актуальною для сьогодення та вимагає подальшого теоретичного дослідження, як бази формування соціально-економічної політики держави.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у теоретико-практичному обґрунтуванні вирішення проблеми бідності в Україні за допомогою механізмів та інструментів публічної політики та розробці комплексу заходів, спрямованих на скорочення бідності.

Досягнення цієї мети зумовило постановку наступних завдань:

- аналіз необхідності публічної політики в сфері боротьби з бідністю;
- обґрунтування державної політики в боротьбі з бідністю в Україні та за кордоном;
- запропонувати ряд заходів у розрізі публічної політики, що сприятимуть скороченню бідності населення в Україні.

Предметом дослідження є вирішення проблеми бідності за допомогою публічної політики.

Об'єктом дослідження є бідність як соціально-економічне явище.

Для вирішення поставлених завдань в роботі використовувалися *методи* системного, логічного, історичного, макроекономічного та економіко-статистичного аналізу.

Наукова новизна полягає у формуванні публічної політики в боротьбі з соціально важливими проблемами, рекомендаціях щодо формування стратегії вироблення дій для боротьби з бідністю в Україні, визначення головними акторами виконання цих дій як державну та місцеву владу, так і ЗМІ, громадськість, ГО, бізнес тощо.

Ключові слова: ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА, БІДНІСТЬ, ВИМІРЮВАННЯ БІДНОСТІ, ФАКТОРИ БІДНОСТІ, ДЕПРИВАЦІЯ, МОНІТОРИНГ БІДНОСТІ, ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ, ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, РІВЕНЬ ЖИТТЯ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ БОРОТЬБИ З БІДНІСТЮ.....	8
1.1 Сутність публічної політики в сфері боротьби з бідністю	8
1.2 Політичні підходи до проблематики бідності від доісторичності до сьогодення	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ БОРОТЬБИ З БІДНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	25
2.1 Політика боротьби з бідністю в Україні	25
2.2 Досвід реалізації публічної політики боротьби з бідністю у Чеській Республіці	39
РОЗДІЛ 3 ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З БІДНІСТЮ В УКРАЇНІ.....	56
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Актуальність теми. Ще з давніх часів проблема бідності хвилює людське суспільство. Але, незважаючи на це, людству так і не вдалося вирішити цю проблему. І, як це не парадоксально, бідність продовжує залишатися невід'ємною рисою будь-якого суспільства. Останнім часом у світі зростає стурбованість збільшенням розриву в доходах багатих і бідних верств населення. Бідність у суспільстві уповільнює економічне зростання, скорочує соціальну мобільність, порушує стабільність соціальних систем приводячи до роз'єднаності й конфлікту. У 2018 році з більше ніж семи мільярдів 8,6% населення світу жило в умовах крайньої бідності. Особливо актуальним є питання бідності для України, проаналізувавши дані Державної статистики України можна стверджувати, що цілі та стратегічні напрями боротьби з бідністю, які були визначені - не досягнуті. Слід зазначити, що саме неефективність державної політики до соціальної проблеми бідності є вихідною точкою усвідомлення її існування та дискусії щодо необхідності залучення публічної політики для вирішення. Вирішення проблеми бідності за допомогою механізму публічної політики, бо запроваджується формування зацікавлених спільнот, участь громадян у прийнятті рішень, державних публічних інститутів (прозорих та зрозумілих), які засновані на виявленні та узгодженні інтересів.

Таким чином, проблема бідності є актуальною для сьогодення та вимагає подальшого теоретичного дослідження, як бази формування соціально-економічної політики держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми вирішення проблеми бідності, застосування публічної політики при боротьбі з соціальними проблемами досліджувала досить велика кількість вчених, зокрема це праці Бельська Т. В. [1], Birkland T.A. [2], Anderson [3], Howlett M. [4], Макконнелл Кемпбелл, Брю Стенлі [5], Buheji M [6], Kidder M. [9], Singh, C.B., Lall, A.J. [36], Nagy, Z. B., Kiss, L. B. [37], Haque, E. [38], Jafarzadeh, E., He,

Shuquan [39], Singh, S. N. [40], [41], Abeysekera, R. [42], Dum, A.B.N., Nwafor, [43], Al-Khonain, S., Al-Adeem, K. [44], Tommaso, F. D., Gulinelli, A. [45], Moskvicz, Ab. (Abi). [46], Barhaq, Ab. R., Radchenko, Ol. [47], Al. K. Chakrawal, P. Goyal. [48], F. D. Tommaso. [49], Ar. Banerjee [50], Kasztelnik K. [51], AUgbaka, M., Awujola, A., Shcherbyna, T. [52], Weldeslassie, H. A., Vermaak, C. [53], Voronkova, O., Hordei, O., Barusman, A.R.P., Ghani, E.K. [54], Bhandari, M. P. [55], Kuzmenko, O., Roienko, V [56].

Мета та задачі дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні вирішення проблеми бідності в Україні за допомогою механізмів та інструментів публічної політики та розробці комплексу заходів, спрямованих на скорочення бідності.

Досягнення цієї мети зумовило постановку наступних завдань:

- аналіз необхідності публічної політики в сфері боротьби з бідністю;
- обґрунтування державної політики в боротьбі з бідністю в Україні та за кордоном;
- запропонувати ряд заходів у розрізі публічної політики, що сприятимуть скороченню бідності населення в Україні.

Предметом дослідження є вирішення проблеми бідності за допомогою публічної політики.

Об'єктом дослідження є бідність як соціально-економічне явище.

Методи дослідження: для вирішення поставлених завдань в роботі використовувалися методи системного, логічного, історичного, макроекономічного та економіко-статистичного, статистичного аналізу, метод зіставлень та групувань, спостереження.

Теоретико – методологічною основою дослідження є фундаментальні праці класиків економічної науки, дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені проблемам рівня життя і добробуту населення, проблем бідності і шляхів її подолання, впровадження публічної політики для вирішення соціальних проблем.

Наукова новизна полягає у формуванні публічної політики в боротьбі з соціально важливими проблемами, рекомендаціях щодо формування стратегії вироблення дій для боротьби з бідністю в Україні, визначення головними акторами виконання цих дій як державну та місцеву владу, так і ЗМІ, громадськість, ГО, бізнес тощо.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів та шести підрозділів, висновку, списку використаних джерел, який містить 56 найменувань. Загальний обсяг бакалаврської роботи становить 86 сторінок, у тому числі 20 таблиць, 19 рисунків, список використаних джерел – 8 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ БОРОТЬБИ З БІДНІСТЮ

1.1 Сутність публічної політики в сфері боротьби з бідністю

Останнім часом одним із ключових понять у політичній науці є публічна політика (public policy). Для тлумачення даного феномену зіставляються та аналізуються два поняття, які в українській мові мають однаковий переклад, а саме: «politics» та «policy». Таким чином, «politics» ототожнює загальний сенс, тобто має на увазі план дій, боротьбу за владу індивідів, їх груп, бізнесу чи уряду, а «публічна політика» - описує легітимні, прийняті з урахуванням належних процедур, і формально оформлені рішення урядових органів [1]. У західній науковій літературі існують більш традиційні трактування терміну «публічна політика», де сутність найчастіше трактується як вияв волі держави та мотивація до прийняття рішень та їх реалізації.

Таким чином, «публічна політика» передбачає узгодження суспільних інтересів, а не конкуренцію і боротьбу за владу, саме цим вона відрізняється від партійної політики, спрямованої на захоплення і утримання влади. Вона має на увазі плідну співпрацю представників уряду, місцевої влади, членів громадських організацій, експертів, незалежних дослідників, спрямоване на вирішення суспільно-значущих проблем. Термін «публічна політика» використовується для опису поведінки, дій, вибору курсу, практичності влади, посадових осіб та процесної реалізації. У академічних дослідженнях публічна політика трактується, як здатність описувати, аналізувати, оцінювати політичний процес, його детермінанти та політичні дії.

Похідна публічної політики не нова, хоча й офіційно була розпочата лише в 20 столітті. Наприкінці 1970-х років, коли функції, методи та процедури публічної політики були визнані в багатьох країнах, сама публічна політика, як оперативна структура, стала досить автономною та інституціоналізованою. У

стародавніх трактатах про політичну філософію мислителі давніх часів прагнули розрізняти політику уряду, сили, які її формують, та їх вплив на розвиток суспільства. Арістотель ототожнював термін «політика» як структуру й функції управління містом чи державою та як ввічливість з громадянами. Деякі сучасні автори, аналізуючи зміст публічної політики, підкреслюючи основи публічної влади - мораль, здібності, освіченість, мотиви тощо [2, с. 20].

Зміст та спрямованість публічної політики найкраще відображаються у прийнятих рішеннях. Рішення, у свою чергу, впливають на законодавство, постанови та адміністративне регулювання. Тому спроможність публічної політики значною мірою визначається розробкою та реалізацією рішень, оскільки публічна політика частіше сприймається з точки зору того, що робить влада, ніж з точки зору того, що передбачається та який намір. Прийняття та внесення змін до будь-якого закону саме по собі не гарантує успіх правоохоронних органів та швидкі зміни в тій чи іншій публічній сфері [3, с. 46-49]. Оцінюючи публічну політику як цілеспрямовану діяльність органів державної влади, груп інтересів та окремих людей у вирішенні суспільних проблем, виборі можливих альтернатив, у прийнятті та реалізації рішень, важливо ретельно проаналізувати та зрозуміти процес вироблення політики.

Розуміння вироблення публічної політики має важливе значення для координації дій зацікавлених сторін щодо управління та розподілу ресурсів, вдосконалення прийняття рішень, реалізації державних проєктів та програм.

У роботі пропонується розглядати публічну політику в розрізі процесного підходу, що дозволяє відстежувати хід формування та реалізації політики на кожному з етапів і, як наслідок, підвищення ефективності та результативності. Використання процесного підходу дозволяє проаналізувати всі етапи формування та реалізації публічної політики, ідентифікувати процеси й управляти ними, визначити межі стратегічної значущості кожного процесу, а також проаналізувати потреби в їх оптимізації. Це призводить до необхідності розглядати публічну політику як циклічний процес, що складається з двох

основних стадій: формування та реалізації, які, в свою чергу, можна поділити на послідовні етапи (див. Рис.1.1.1).

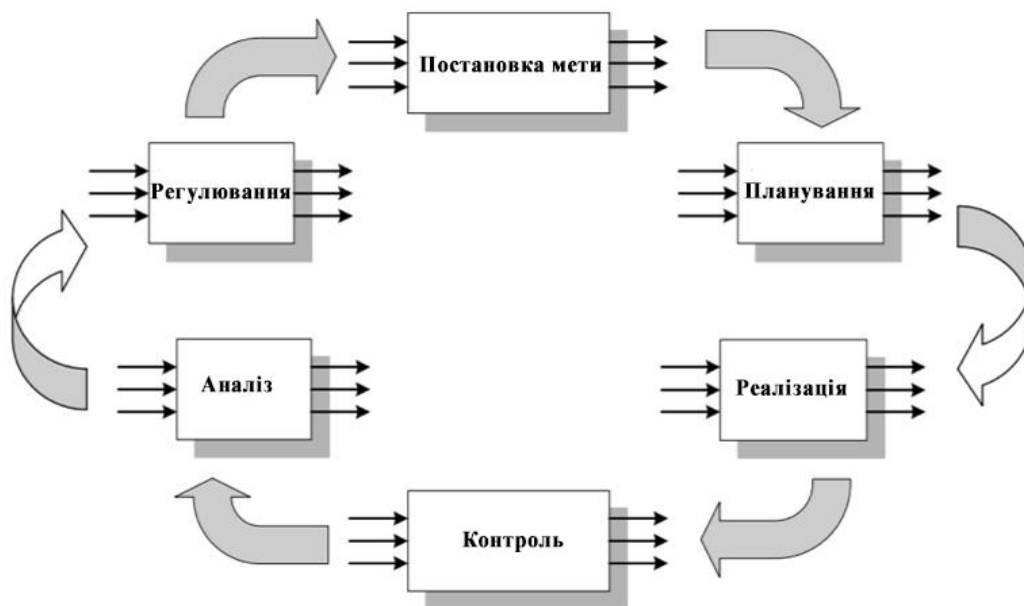

Рисунок 1.1.1 - Етапи формування та реалізації публічної політики [4, 6-8]

Кожен з етапів є окремим процесом зі своїми вхідними ресурсами («входи») і результатами діяльності («виходи»). Так, в якості «входу» управління виступають інформація (дані), ресурси (матеріальні, фінансові, людські та ін.), організаційне, наукове, технологічне забезпечення. Вхідні ресурси в процесі управління з використанням певного набору інструментів і методів перетворюються у «виходи» - результати діяльності у вигляді рішень та дій.

Постановку мети можна визначити як процес обґрунтування цілей розвитку керованого об'єкту на основі аналізу суспільних потреб і реальних можливостей їх найбільш повного задоволення. На даному етапі публічної політики відбувається постановка, вибір, обґрунтування, визначення її цілей, які повинні представляти собою науково обґрунтовані кількісні та якісні цільові орієнтири. З урахуванням сказаного, незважаючи на те, що основними учасниками процесу визначення мети (Рис. 1.1.2) є органи державної влади, що здійснюють вироблення публічної політики, з метою підвищення якості вказаного процесу, представляється, що в ньому повинні брати участь і інші

політичні актори: представники наукової спільноти та суспільство в цілому (через визначення потреб громадян).

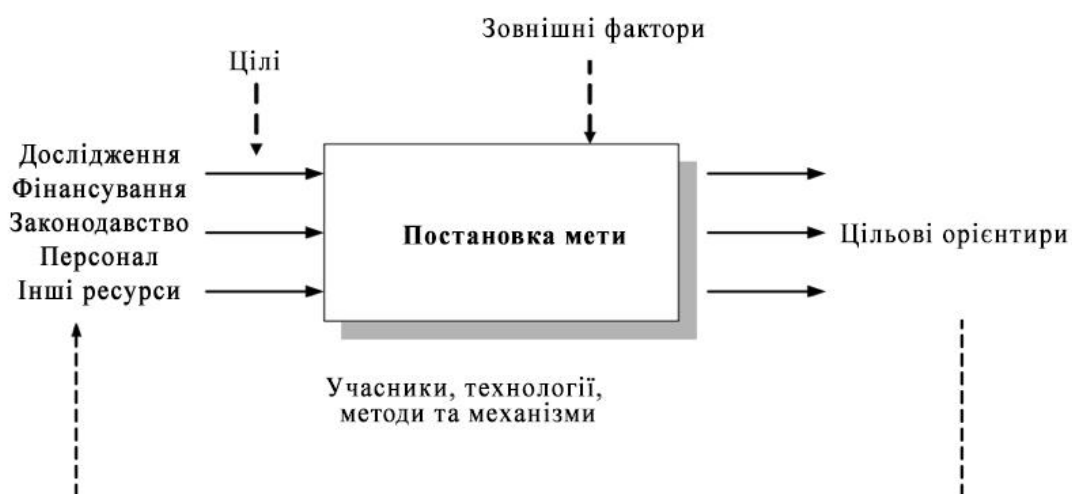
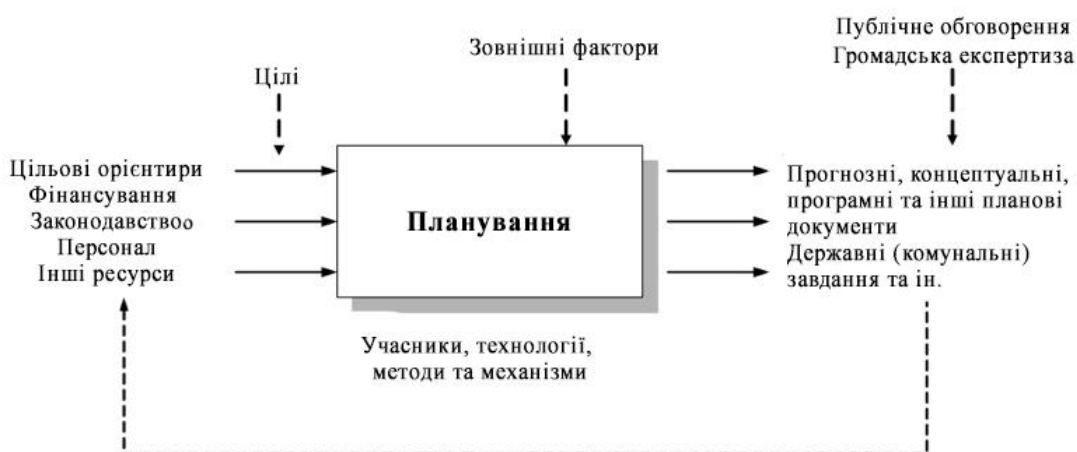

Рисунок 1.1.2 - Процес постановки мети у публічній політиці [4, с. 6]

Під **плануванням** (Рис. 1.1.3) пропонується розуміти безперервний процес розробки відповідно до поставлених цілей публічної політики, а саме: прогнозних, концептуальних, програмних та інших планових документів, що визначають її майбутній стан у певних сферах, а також методів і засобів їх досягнення в умовах обмеженості ресурсів.

Процес планування у публічній політиці [4, с. 7]

Р

ис

ун

ок

1.1

.3 -

Пр

На етапі **реалізації** (Рис. 1.1.4) публічної політики здійснюється виконання затверджених планових документів, поставлених завдань, досягнення цільових значень показників діяльності з урахуванням виділених на це ресурсів.

Учасниками процесу реалізації публічної політики виступають різноманітні політичні актори, а саме: органи влади, бізнес, структури громадянського суспільства, засоби масової інформації, населення.

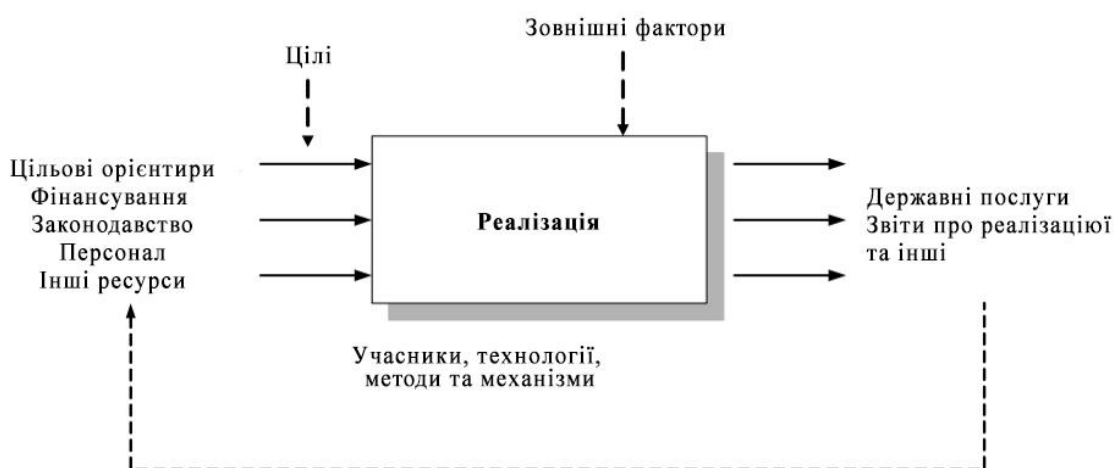

Рисунок 1.1.4 - Процес реалізації у публічній політиці [4, с. 7]

Процес **контролю** (Рисунок 1.1.5) у публічній політиці включає в себе створення та впровадження систем обліку, звітності, моніторингу та аудиту. Облік передбачає збір, реєстрацію та аналіз інформації про кількісний і якісний склад об'єктів, що підлягають обліку (статистичному, бухгалтерському, управлінському тощо), здійснюється шляхом безперервного документального обліку зазначених об'єктів, а також перевірки достовірності цієї інформації.

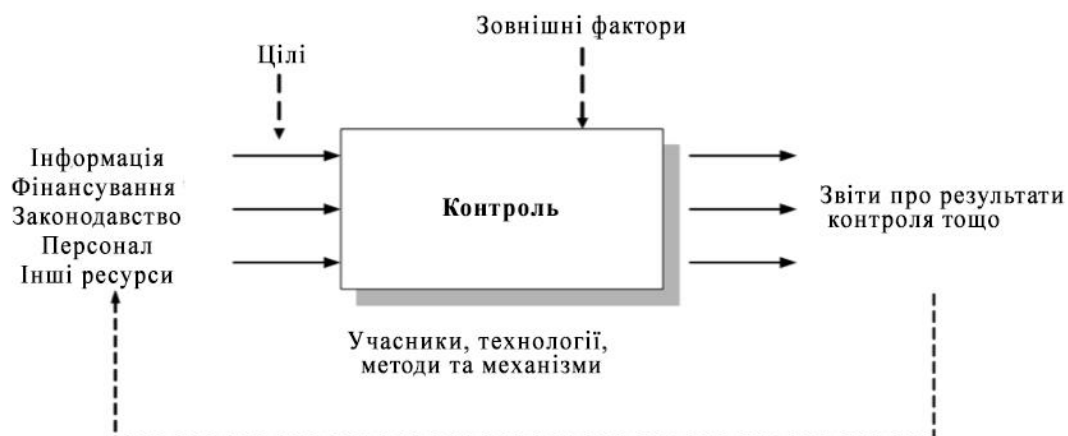

Рисунок 1.1.5 - Процес контролю у публічній політиці [4, с. 7]

У процесі **аналізу** (Рис. 1.1.6) відбувається порівняння фактичних і запланованих показників реалізації публічної політики в контексті умов з урахуванням впливу зовнішніх чинників.

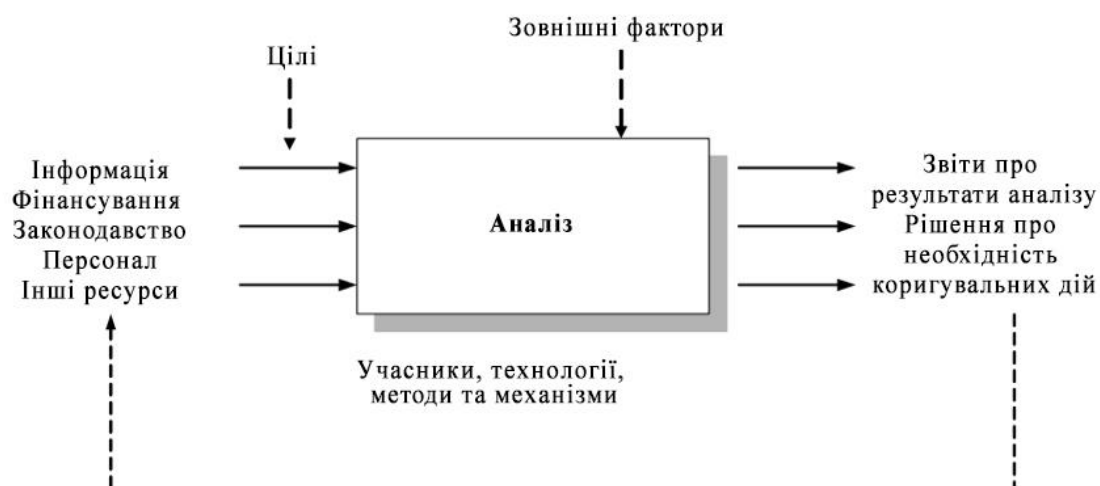
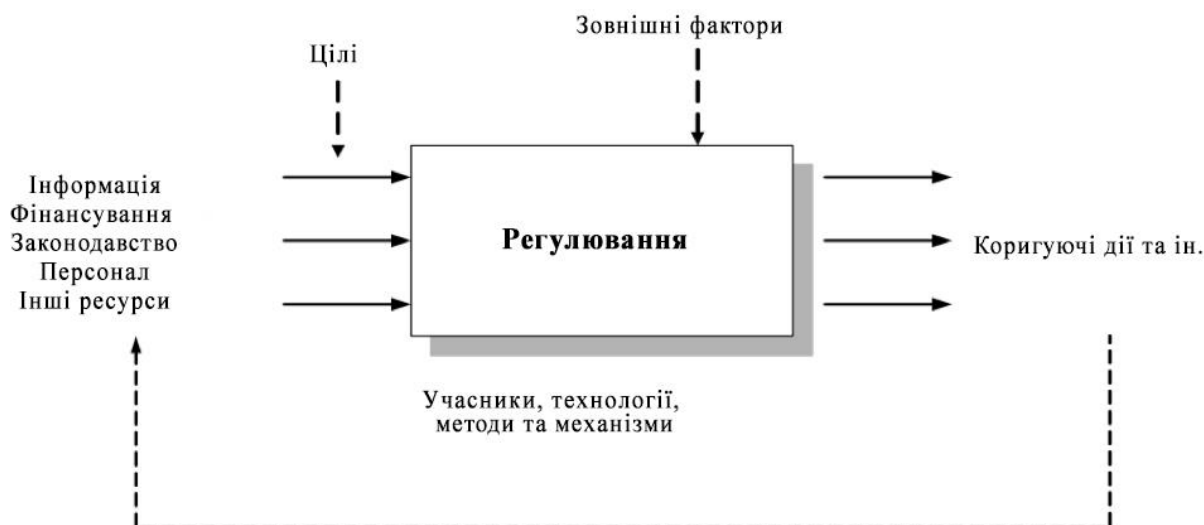

Рисунок 1.1.6 - Процес аналізу в публічній політиці [4, с. 8]

Аналіз повинен проводитися з використанням відповідних методів і технологій. Використання методології системного аналізу обумовлені необхідністю комплексного аналізу компонентів, що становлять окремі аспекти реалізації публічної політики.

У процесі **регулювання** (Рис. 1.1.7) відбувається коригування цілей, завдань і показників, оптимізація процесів тощо.

Рисунок 1.1.7 - Процес регулювання в публічній політиці [4, с. 8]

На даному етапі можуть доповнюватися положення основних планових документів з урахуванням змін політичної та соціально-економічної обстановки, характеру, масштабу і змісту соціальних проблем.

Публічна політика реалізується з метою вирішення суспільних проблем, які визначені порядком денним уряду та демонструє реакцію політико-адміністративної системи на соціальну реальність, яка вважається політично неприйнятною. Варто зазначити, що саме симптоми соціальної проблеми є вихідною точкою для існування та дискусій щодо необхідності політики. У роботі розглядається вирішення суспільної проблеми бідності за допомогою дій публічної політики.

Станом на 2020 рік населення світу становить більше семи мільярдів, тоді як людство живе й конкурує більше, ніж будь-коли, у взаємопов'язаній світовій економіці. Однак цей взаємопов'язаний світ все ще стикається з багатьма видами складних питань, пов'язаних з безпекою та викликом для стійкості, які створюють тиск на різні соціально-економічні питання, а саме на бідність. Стан, при якому основні потреби індивіда або сім'ї перевищують наявні засоби для їх задоволення називають бідністю (злиднями) [5, с. 384]. Серйозною проблемою для будь-якої країни чи громади та для усього пов'язаного світу є бідність, оскільки це явище негативно впливає на економіку, охорону здоров'я, енергетику, навколишнє середовище та розвиток освіти [6, с. 1].

Подолання бідності є першою ціллю загальної концепції Сталого розвитку територій, звіт за 2019 рік [7] демонструє змішану картину глобального прогресу щодо подолання бідності. З одного боку, рівень глобальної бідності, вимірюваний як частка людей, які живуть нижче 1,90 дол. США на добу, продовжує знижуватися. У 2018 році, за підрахунками, 8,6% населення світу жило в умовах крайньої бідності, зменшившись приблизно на 28 % у 2000 р. та 16% у 2010 р. Значна частина цього спаду пояснюється швидким прогресом, досягнутим у Східній та Південній Азії. Темпи прогресу в ліквідації бідності помітно сповільнилися в останні роки.

Бідність визначається як “наси́льницька відсутність суспільно сприйнятих потреб” у цьому контексті необхідно вживати термін “депривація”. За енциклопедією Клімова І. А. термін «депривація» трактується як скорочення або повне позбавлення можливості задовольняти основні потреби - психофізіологічні або соціальні [32].

Близько 79 % бідних у світі живуть в сільській місцевості, де рівень бідності становить 17,2 % - це більше утричі, ніж у міських (5,3 %). Близько половини (46 % відсотків) надзвичайно бідних людей - це діти до 14 років [7].

Наявність роботи не гарантує життя у достатку. Наприклад, у 2018 році 8% зайнятих працівників і їх сімей у всьому світі жили в умовах крайньої бідності, незважаючи на швидке зниження рівня робочої бідності за останні 25 років. Програми соціального захисту зменшують тяжкість бідності, а також можуть перешкоджати людям впасти в бідність у першу чергу. Проте, лише 45% світового населення ефективно охоплюється щонайменше однією грошовою допомогою на соціальний захист. Решта 55%, аж 4 мільярди людей - залишаються позаду. У всьому світі 68% людей старшого пенсійного віку отримують пенсію, але пільг у багатьох країнах часто не достатньо, щоб визволити людей з бідності. Дані також показують глобальний дефіцит соціального захисту для інших груп: лише 22% населення отримують допомогу по безробіттю, 28% осіб з важкими вадами отримують грошову допомогу по інвалідності, третина дітей ефективно охоплюється соціальним захистом; лише 41% жінок, що народжували, отримують грошові виплати [7].

Кожна п'ята дитина живе в надзвичайній депривації, тому негативні наслідки цього явища в перші роки мають наслідки, які можуть тривати потім все життя. Забезпечення соціального захисту для всіх дітей та інших уразливих груп є критично важливим для досягнення цілей сталого розвитку, особливо в регіонах з великими розривами в охопленні дітей та інших верств населення.

Незалежно від міри - втрата життя чи економічні втрати - катастрофи завдають величезних страждань у всьому світі. З 1998 по 2017 рр. прямі економічні втрати від катастроф оцінюються майже у 3 трлн дол., з них

кліматичні катастрофи становили 77 % від загальної кількості. За цей період кліматичні та геофізичні катастрофи забрали приблизно 1, 3 мільйона життів. Понад 90 % усіх катастроф спричинили повені, бурі, посуха, теплові хвилі чи інші надзвичайні погодні явища. Бідність є основним фактором ризику стихійних лих, тому не дивно, що найбідніші країни відчувають непропорційну частку збитків і втрат людей, що відносяться до катастроф.

Повертаючись до феномену публічної політики, можна зауважити, що на сьогодні класична «представницька демократія», а з нею і традиційне «державотворення» вже не можуть ефективно справлятися з аналізом проблеми бідності, тому можна й потрібно вирішувати це в форматі публічної політики. Державі відводиться важлива роль у забезпеченні того, щоб усі люди мали доступ до основних матеріальних умов для їх особистого виконання - мабуть, найважливіша вимога справедливості, але також ключ до виходу з пасток бідності належить не тільки державним процесам.

У даній роботі демонструється вирішення проблеми депривації, як соціально значущого явища, через вироблення плану дій публічної політики. Даний формат передбачає, що проблема бідності спочатку обговорюється на рівні зацікавлених спільнот. Тому необхідно приділяти більше уваги тому, як саме формуються різні спільноти, здатні усвідомлювати свої спільні проблеми і домовлятися про їх вирішенні. Спільноти, для вирішення питання, можуть бути найрізноманітнішими, наприклад, жителі сільської місцевості, пенсіонери, представники бізнесу, влади, волонтери тощо. Важливо тільки, щоб ці люди діяли спільно для вирішення явища бідності, відчували себе як єдине співтовариство, розуміли спільність своїх інтересів. Без цього фактору конкретні спільноти перетворюються в абстрактну «соціальну категорію», наприклад, «робочі» або «студенти», а вони всі дуже різні, їх практично нічого не пов'язує. Даний процес виходить далеко за межі «традиційної» політичної науки й зачіпає багато дисциплін: соціальну психологію, комунікативістику, лінгвістику, процеси ефективного управління організаціями й неформалізованими колективами, питання регулятивних практик, заснованих

на реалізації економічних і позаекономічних інтересів, а також вироблення загальних норм поведінки, включаючи різні порядки примусового забезпечення виконання цих норм.

Отже, глибока розробка національних особливостей «публічної політики», у тому числі пошук конкретних точок її практичного застосування і використання, дозволяє ефективно впроваджувати політику в суспільне життя. У зв'язку з цим великого значення набуває дослідження включеності громадян у сферу державно-громадського управління та їх участі в публічній політиці. Ефективне використання інструментів зворотного зв'язку дозволяє владі своєчасно враховувати думки громадян про важливість вирішення різних соціально-економічних проблем і проводити корекцію управлінських рішень, а населенню виявляти громадянську ініціативу й впливати на процеси прийняття управлінських рішень.

У світі зростає стурбованість збільшенням розриву в доходах багатих і бідних верств населення. Бідність у суспільстві уповільнює економічне зростання, скорочує соціальну мобільність, порушує стабільність соціальних систем приводячи до роз'єднаності й конфлікту. У 2018 році з більше ніж семи мільярдів 8,6% населення світу жило в умовах крайньої бідності. Особливо вразливі до бідності жителі сільської місцевості, діти, пенсіонери, інваліди, жителі країн з низьким рівнем економіки та високим рівнем катастроф, бідність спричиняється певними чинниками (Рис.1.1.8). Слід зазначити, що саме симптоми такої соціальної проблеми є вихідною точкою для усвідомлення її існування та дискусії щодо необхідності публічної політики.

Слід зазначити, що саме симптоми такої соціальної проблеми є вихідною точкою для усвідомлення її існування та дискусії щодо необхідності публічної політики. Важливість вирішення проблеми бідності за допомогою механізму публічної політики надзвичайно висока, бо запроваджується формування зацікавлених спільнот, участь громадян у прийнятті рішень, державних публічних інститутів (прозорих та зрозумілих), які засновані на виявленні та узгодженні інтересів.

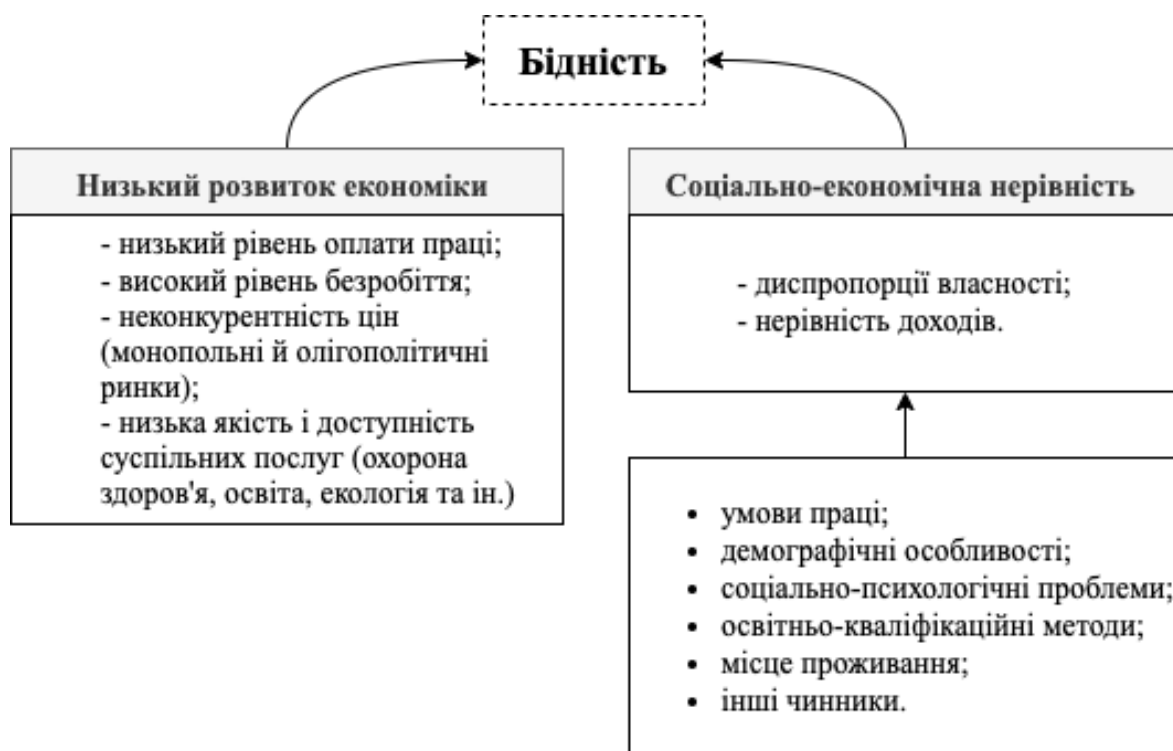

Рисунок 1.1.8 – Склад основних чинників бідності в світі (розроблено автором за даними [6, с. 15])

1.2 Політичні підходи до проблематики бідності від доісторичності до сьогодення

На межі третього тисячоліття публічна політика щодо прийняття соціально важливих питань продовжує змінюватися, спеціалізуватися й ускладнюватися. Фоном цьому служить посилення тенденцій глобалізації, децентралізації і впливу ринкових відносин. Сучасна динаміка публічного управління у будь-якій країні світу на сьогодні виконує більш багатогранні завдання, ніж століття тому, коли багатьох механізмів, інструментів та процедур ще просто не існувало. Таким чином, треба вивчати історію управлінського процесу щодо застосування певних дій для вирішення соціальних проблем та аналізувати результати. Далі в роботі пропонується

розглянути процес становлення політики з вирішення питання бідності населення починаючи від доісторичного періоду до сьогодення. Бідність є комплексним соціальним явищем, що має економічні, культурні та психологічні коріння. Її особливості пов'язані також з історичними умовами розвитку тієї чи іншої країни, оскільки вивчення бідності налічує більш ніж двохсотлітню історію.

Люди первісного суспільства (від неоліту до архаїзму) постійно стикалися з бідністю, оскільки вони суттєво залежали від природи та її плодів. Важливо було жити разом в малих групах, оскільки необхідна була взаємодопомога для виживання. Таким чином, допомога забезпечувалася через комунікативний соціальний контроль в групі. Якщо група не змогла накопичити запаси, тобто продукти харчування, паливо тощо, то це можна охарактеризувати як «бідна група». Відповідно, "подарунок" (на думку Марселя Мосса) був формою обміну між людьми (соціальними суб'єктами) і зобов'язував одержувача [8]. Індивідуальні інтереси відставали від добробуту та відповідальності громади. Інколи випадкові «багаті врожаї» (мисливська здобич, приріст стада, хороші польові врожаї) були розподілені в межах групи, але скоріше не рівно. За часів античності абсолютна бідність була властива цілим товариствам, це пояснювалося міграцією або пограбуванням. В окремих випадках жебраки залежали від милостині. Багато рабів також були бідними, принаймні, коли вони самі належали до бідних рабовласників. Громадських турбот про бідних в той час не було. Однак бідні були причетними до релігійних свят, особливо місцевих богів, брали участь у громадських розвагах та мали можливість їсти там. У багатьох стародавніх республіках (наприклад, Афіни, Сіракузи, Рим) громадяни бідних міст мали громадянські права, що дозволяли брати участь у народних зборах і судах, але за них періодично треба було платити [9, с. 106-108].

У Стародавньому Римі в епоху імперії багато громадян (пролетарії) були бідними, не мали нічого, крім своїх дітей, але зберігали політичну вагу

номінально як маса, що готова до повстань. Імператори перемагали їх, коли задовольняли їхнє бажання «хлібних і циркових ігор».

У часи середньовічного феодалізму суспільство було ієрархічно структуровано у феодальній системі. У середні століття людина вважалася бідною, якщо не могла забезпечити власне існування і не мала ні захисту, ні доступу до влади. У свою чергу, влада допомагала тільки бідним сім'ям, пізніше у містах створювалися релігійні братства, що підтримували населення через членство. Також, церкви надавали найбільшу допомогу, мотивовану своєю благодійною місією. Милостиня розглядалась як засіб покаяння за гріхи, тому через бідних багатії могли купити спасіння. Крім того, милостиню мотивували релігійно та добровільно. Бідні були природною частиною суспільного життя. Можна виділити чотири групи бідності [10, с. 9]:

- добровільні бідняки, які жили в релігійних об'єднаннях та визнавалися суспільством;
- бідняків, які втратили засоби для існування через нещасні випадки, годувальника, хвороби, катастрофи та вважалися почесними людьми;
- залежних слуг, які не мали власності й залежали від оплати праці;
- жебраки, мандрівники, грабіжники, які не належали до конкретного класу.

За часів індустріального капіталізму (початок XIX століття) ситуація для бідних швидко змінилася з появою промислового капіталізму. Розвиток і виробництво населення все більше розгорталося, що спричинило масове нещастя, тобто виникало "соціальне питання". Допомога, отримана через церкви та милостиню, уже не була достатньою для протидії цьому новому явищу. Таким чином, нові соціальні групи об'єднали політичну та економічну владу. Через ще більший тиск експлуатації на фермерів розпочалася масова еміграція у міста. Ситуація у містах була вигідною для цього класу населення. Окрім грошей, робота була також встановлена як новий стандарт вартості, оскільки власники капіталу залежали від праці бідних. Значні верстви населення були маргіналізованими, що також зробило відносини між людьми

все більш анонімними. Це призвело до безпрецедентного рівня бідності. Жінки особливо постраждали від бідності, бо їм не дозволяли працювати. На початку XIX століття бідні розглядалися як паразити, а бідність - як зло суспільства. Тому бідність була засуджена й доведена як заподіяна самим собі, через аморальне ставлення до роботи та ледачу поведінку. Таким чином, відповідальність за бідних зникла серед багатих, оскільки зв'язок між милосердям, бідністю та порятунком почав слабшати, що також було пов'язано із посиленням секуляризації. Як результат, анонімність зросла, оскільки населення більше не мало нічого спільного з бідними, і виникли забобони щодо бідних. Великий голод 1816-17 років був частково кризою "старого типу", що пов'язана зі збором врожаю. Політичні події призвели до величезного збільшення чисельності населення, а також до явища слабого доходу та соціальної маргіналізації у галузі промисловості, сфери послуг та споживчого суспільства. Тому «Освіта для праці» стала культурною місією в імперії, що повинна була дисциплінувати жебраків та маргіналізованих груп [10, 9]. Цей розвиток відбувався у чотири етапи:

- муніципалізація, тобто міська влада взяла на себе турботу про бідних і роздача милостині підпадала під жорсткі регламенти;
- раціоналізація, були визначені критерії, згідно з якими, бідні отримували підтримку (тобто нагороду слід оцінювати об'єктивно);
- бюрократизація, були створені установи, які взяли на себе перевірку потреб населення. У цих установах працювали штатні соціальні працівники;
- педагогіка, бідні стали об'єктом виховання, який потребував удосконалення, для цього використовували робочі будинки.

Таким чином, боротьба з бідністю повністю стояли на боці держави, внаслідок чого населення ухилялося від відповідальності щодо зобов'язань допомагати. Питання про бідність стало питанням самих бідних: ієрархія та відстань між багатими та бідними ставали все більшими, а мотивована християнська допомога стала адміністративним актом.

Економічне зростання до Першої світової війни спричинило зростання реальної заробітної плати та звільнило людство від глобальної бідності. Однак структурні зміни створили безробіття та бідність в окремих галузях, наприклад, сільське господарство, але вони були більш прихованими та менш соціально помітними. Під час Першої світової війни, особливо в 1917-18 рр., втрата заробітку, призвели до великих труднощів серед найманих працівників (робітників та робітників, які отримували зарплату). Наприклад, уряд Швейцарії вирішив питання соціальної напруженості після війни та наслідків застосовуючи соціальну політику. Було проведено заходи щодо заснування шкіл соціальної роботи 1918-20 рр. Однак великі економічні кризи міжвоєнного періоду (1921-22 та 1932-39) виявили неефективність вжитих заходів. Лише у Другій світовій війні та в післявоєнний період була створена система соціального забезпечення в Швейцарії, яка покривала важливі екзистенційні ризики. Післявоєнна економіка призвела до безпрецедентного зростання матеріального добробуту (рівня життя) [11, с. 125].

Після Другої світової війни у Федеральній республіці Німеччини голод і потреба панували через програму війни. У містах був великий дефіцит житла, кожна п'ята родина Берліна мала лише одну кімнату для проживання. Близько семи мільйонів людей були бездомними. Не вистачало предметів побуту, опалювального обладнання та одягу. Але незабаром відбулася зміна від "бідності людей" до "бідності особистості". Закон про екстрену допомогу був прийнятий у 1949 році та замінений у 1952 році Законом про балансування навантаження. Ще в 1953 р. Дискусія про соціальну допомогу стосувалася недостатнього забезпечення отримувачів соціальної допомоги. Пенсійна реформа 1957 р. була також призначена для боротьби з бідністю. У 1962 р. Набув чинності Федеральний закон про соціальну допомогу (BSHG), який забезпечив мінімальний рівень соціокультурного рівня життя. Колективна бідність усього народу була переможена економічним дивом [9, с. 109-110].

Офіційно бідність не існувала в НДР. У 1961 р. було прийнято рішення про підтримку «соціально небезпечних». Однак у 1970-х роках їх піддавали

дискримінації як "кримінально небезпечні" або як "сором'язливі труди". Відповідно до §249 Кримінального кодексу НДР, "спосіб життя, який соромився", карався, і ви могли б вступити в конфлікт із законом, якщо не працювали. З 1961 по 1984 рік квота на догляд знизилася з 9,2% до 0,7%. Неповнолітні діти були меншими отримувачами добробуту в НДР, ніж дорослі. Дуже низький рівень добробуту пояснюється тим, що значну частину соціальних виплат забезпечувала держава, а не компанії. З іншого боку, криміналізація бідності зробила все інше. Хоча в НДР офіційно не було бідності, а також була гарантована мінімальна валова заробітна плата, пенсіонери та люди з низькими доходами часто були змушені шукати роботу за сумісництвом, якщо вони не хотіли опускатися нижче рівня прожиткового мінімуму. У 1970 році 65% пенсіонерів були бідними (виходячи з еквівалентно зважених доходів домогосподарств). У 1980-х роках 45% пенсіонерів жили в бідності з доходами [9, с. 110-111].

Друга світова війна призвела до дезорганізації соціального порядку в Союзі Радянських Соціалістичних Республік і до посилення процесів маргіналізації у радянському соціумі. Зубожіння населення, бездомність мільйонів людей, масове сирітство, поява цілої армії інвалідів - все це служило підґрунтям для відродження жебрацтва в масових масштабах. У 1965 році в СРСР прожитковий мінімум був неофіційно встановлений на рівні в 40 руб. На основі цього показника була розрахована мінімальна заробітна плата - 60 руб. На початку 70-х років влада СРСР офіційно визнають такі поняття, як "прожитковий мінімум" і "рівень малозабезпеченості". У 1975 році прожитковий мінімум підвищили до 50 рублів, а мінімальну зарплату - до 70 рублів. Населення з доходами менше 50 рублів вважалось малозабезпеченим. В кінці 80-х років прожитковий мінімум встановили на рівні в 100 рублів, а мінімальну зарплату підвищили до 165 рублів. Тільки у травні 1991 року президент СРСР Михайло Горбачов підписав указ "Про мінімальний споживчий бюджет". Таким чином, влада визнала, що в країні офіційно існує межа бідності і є люди, які живуть за цією межею [11, с. 3].

Розглянемо сучасний стан боротьби з бідністю КНР. Китайський підхід до боротьби з бідністю на селі має на увазі домінування держави й постійний збір статистики. У Держраді КНР діє комітет по боротьбі з бідністю, який координує виконання національної програми. У країні була створена система інститутів по боротьбі з бідністю: страхування, інвестиції, соціальна допомога, збір даних, аналітики та звітності. Ця цифра становить 70% людей у всьому світі, які перестали жити в крайній бідності. З 2004 року в країні розгорнута система загальнообов'язкової державної охорони здоров'я, а системою державного страхування охоплено понад 95% населення. У боротьбі з бідністю китайські ідеологи реформ і економісти спираються на інвестиції та адресну допомогу в економічному розвитку окремих галузей економіки, стимулювання зайнятості та оптимізацію розміщення промисловості. У містах подолання бідності пов'язано з ростом числа робочих місць, доступності освіти та охорони здоров'я. Таким чином, у 2018 році в КНР було зафіксовано найнижчий рівень безробіття за останні роки - менше 4%. 740 мільйонів чоловік або 94,4% сільського населення Китаю вийшло з бідності з 1978 по 2017 роки, - такі дані привело у вересні 2018 року Державне бюро статистики КНР [12].

Отже, в ході аналізу досвіду боротьби з бідністю від доісторичного часу до сьогодення були виявлені відмінності в заходах її попередження та зменшення. Як видається, бідність як глобальна проблема може бути розв'язана. Підтвердженням тому є прагнення до високого рівня життєвих стандартів у будь-який історичний час та країнах. Очевидно, що для усунення даної проблеми необхідні спільні зусилля всього людства. Методи подолання бідності еволюціонували з історією та становились більш обґрунтованими та ціннісними. Прояви бідності зростали в міру історичного розвитку з такою ж швидкістю, з якою збільшувалося багатство. У такій же мірі наростали соціальні ризики, пов'язані з майновим розшаруванням. Пішли в минуле періодичні бунти, повстання, соціальні революції, на зміну їм прийшли стабільно наростаючі масові негативні процеси. Збільшення багатства суспільства, ідентифіковане з виробничо-технічним і соціальним прогресами,

привело до посилення проблем, таких як: зростання злочинності, поява наркобізнесу, зростання всіх видів девіантної поведінки, зростання аномії у різних формах. Необхідність розгляду історії виникнення бідності в різні епохи та прийняття рішень щодо методів в боротьби надзвичайно важлива для аналізу та вироблення ефективних рішень публічної політики.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ БОРотьБИ З БІДНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1 Політика боротьби з бідністю в Україні

У незалежній Україні тільки починаючи з 2001 року офіційного визнання набула проблема бідності, особливо після затвердження Указу Президента України щодо «Стратегії подолання бідності» [13]. Реалізація стратегії відбувалась з 2001 по 2011 роки, було передбачено реалізацію у три етапи: з 2001 – 2002 роки (перший етап) - відбувалась реалізація заходів пов'язаних з усуненням значних проявів бідності та стабілізацією рівня життя українців; з 2003 – 2004 роки (другий етап) характеризувався створенням передумов для нових робочих місць, забезпечення достатнього рівня зайнятості та до значного зростання грошових доходів; 2005 – 2011 роки (третій етап) фокусувався на посиленні економічних процесів на значне задоволення потреб громадян, а також зменшення рівня бідності серед найуразливіших верств населення. Проаналізувавши дані звітів, можна стверджувати, що цілі та стратегічні напрями, які були визначені, були не досягнуті [14, с. 31]. Наприклад, у 2009 році рівень бідності сягнув 26, 4 %, показник перевищив прогноз Стратегії на 4,9%, рівень злиденності становив 13%, таким чином, кожна восьма особа потрапляла до крайньої категорії бідності. Для розуміння понять «бідності», «злиденності» тощо, далі в роботі визначено загальнонаціональне тлумачення:

«Межа бідності – рівень доходу, нижче від якого є неможливим задоволення основних потреб» [14, с. 5].

«Рівень бідності – питома вага сімей (домогосподарств), у яких рівень споживання (доходів) на одну особу є нижчим від визначеної межі бідності» [14, с. 5].

«Глибина бідності – відхилення величини доходів або витрат бідних від визначеної межі бідності» [14, с. 5].

«Крайня форма бідності (злиденність) – бідність, яка порівняно зі стандартами цивілізації асоціюється з межею виживання» [14, с. 5].

З 2012 до 2015 року затверджено постанову КМУ «Про Державну цільову соціальну програму подолання та запобігання бідності на період до 2015 року». Під час цього періоду було виділено наступні етапи вирішення проблем з бідністю в Україні: 2012 - 2013 роки – всі соціально-економічні показники перебували в відносній стійкості значень; 2014 – 2015 роки – миттєве зростання бідності за абсолютними критеріями [15]. Особливо в 2015 році показники бідності досягли максимальних значень, причиною цьому було загострення економічних кризових явищ спричинених подіями попередніх років. Наприклад, за межею прожиткового мінімуму у 2014 році перебувало 28,6%, тоді як у 2015 році даний показник збільшився у два рази - 58,3% [16, с. 50].

Новий етап боротьби з бідністю в Україні відбувається у рамках Цілей сталого розвитку, що був розпочатий у вересні 2015 року на саміті ООН та триває до сьогодні. Основними та першочерговими завданнями для вирішення проблем даної тематики є: підвищення рівня життя українців, зменшення нерівності, повне забезпечення доступу до базових й основних послуг для будь-яких верст населення, а також, зростання ефективної соціальної інфраструктури [17, с. 7]. Одним із напрямів Європейської соціальної хартії, що була ратифікована ВРУ у 2006 році, є забезпечення права на повний захист від соціального відчуження та бідності. Розпорядженням № 161 від 16 березня 2016 року Кабінету Міністрів України схвалено Стратегію подолання бідності зі строком реалізації до 2020 року [18]. У документі

акцентується увага на визначенні напрямлення органів державної влади у боротьбі зі зменшенням масштабу бідності та запровадження нових, якісних та ефективних механізмів запобігання цьому явищу, а також проведенню необхідних та важливих реформ у сферах, які є маркерами явища «бідність»: охорона здоров'я, соціальний захист, політика зайнятості, освіта, тощо [18, с. 7]. Основною відмінністю від попередніх подібних стратегій є врахування курсу України до інтеграції з Європейським Союзом, тому при розробленні Стратегії подолання бідності до 2020 року було повністю враховано положення Європейської платформи проти бідності та соціального відчуження та діючу Європейську соціальну хартію. Станом на 2020 рік соціальна політика держави далека від основних конституційних норм, тобто в основу боротьби з бідністю покладено ідею соціального мінімуму для виживання, а не державних соціальних стандартів для гідної праці та життя прийнятих суспільством.

Розроблення публічної політики завжди має конкретну форму. Зокрема, на державному рівні – це закони, укази, постанови, концепції та державно-цільові програми тощо, на місцевому рівні - це стратегія розвитку території (області, міста тощо), план соціально-економічного розвитку, регіональна програма розвитку малих міст, проект, план заходів тощо. Важливі рішення в Україні для боротьби з бідністю виробляють наступні структурні одиниці: ВР України, КМУ, Міністерства соціальної політики України, фінансів України, аграрної політики та продовольства України, інфраструктури України, економічного розвитку і торгівлі України, молоді та спорту України, екології та природних ресурсів України, охорони здоров'я України, освіти і науки України, Державна служба статистики України, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України.

За часи незалежності України жодне керівництво держави не ставило собі за мету здійснювати накопичення заощаджень та використовувати їх на інвестиційні цілі, таким чином однією з найгостріших причин бідності є рівень перерозподілу ВВП, який є занадто високий і забирає у приватного бізнесу всі можливості до створення нових робочих місць чи інноваційного розвитку.

Високий рівень перерозподілу спричинений неефективними діями влади, а саме: неефективним механізмом розподілу державних коштів, наприклад, виділення приблизно 20% ВВП на соціальні витрати держави, цей процес називають «проїданням бюджету», тобто доходи податків населення та бізнесу розподіляються на користь бідних громадян, у свою чергу, кількість бажаючих отримати соціальні виплати збільшується і як наслідок, динаміка розшарування доходів населення зростає (тобто між бідними та багатими).

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи у 2018 році лідируючою областю за показником рівня бідності, що був визначеним за відносним критерієм - витратами, є Рівненська область з показником 58,7%, Високий рівень бідності також зафіксований у Херсонській (42,3%) області. З суттєвим відривом від них, але в негативній зоні, знаходяться Донецька, Луганська, Київська (без м. Києва), Житомирська, рівень бідності в яких перебуває у межах 32 - 33%. Окремої уваги заслуговує місто Київ, в якому рівень відносної бідності виявився найнижчим серед усіх регіонів – 11,3%, що у 2,1 рази нижче за середнє по країні значення. Низьким показник був у Чернігівській (13,7%), Івано-Франківській (15,4%), Запорізькій (15,7%), Чернівецькій (16,1%), Дніпропетровській (16,3%) областях.

[19, с. 10].

Аналіз специфіки української бідності не буде повним без визначення

факторів, що на неї впливають. Фактори бідності не існують в структурованому вигляді, вони виступають, скоріше, як різномірні групи і тут не існує досить надійної теорії механізмів, що призводять суспільство, групу або людину до бідності або до виходу з неї.

Рисунок 2.1.1 – Основні фактори бідності *(розроблено автором)*

В умовах сьогодення явище бідності в Україні є наслідком ряду взаємозалежних факторів (Рис. 2.1.1).

Таким чином, на Рис. 2.1.1 було розглянуто найбільш значущі в Україні фактори, що визначають ризик бідності населення, які є важливими для вироблення адаптаційної стратегії для подолання матеріальних труднощів.

Для проведення оцінки ефекту від реалізованих заходів державної влади щодо подолання бідності за період з 2015 по 2020 необхідно проводити дослідження на основі комплексного підходу, який останнім часом є особливо актуальним при дослідженні явища бідності. Відомо, що використання тільки одного критерію для вимірювання оцінює не точно межу, глибину та рівень багатоаспектного явища бідності [19, с. 53]. До комплексного оцінювання бідності можна віднести: монетарні та немонетарні критерії бідності.

Монетарний критерій бідності ґрунтується на оцінці відповідності середньодушових доходів або витрат населення, 75 % медіанного значення. Як риси відносної бідності застосовується наявний еквівалентний дохід, який становить не менше 75% національного медіанного доходу. Вибір граничної величини бідності в 75% від загальнонаціонального медіанного доходу являє собою рівень доходу, який вважається достатнім для забезпечення прийняттого рівня життя.

Слід зазначити, що в Україні визначається однаковий загальний прожитковий мінімум для всіх територіальних одиниць. Ретроспективні оцінки показника за 2015 - 2020 рр. за методикою, вказують на те, що новий прожитковий мінімум 2020 року став дорожче приблизно на 72, 36% порівнюючи з 2015 роком. При цьому для пенсіонерів величина прожиткового мінімуму, розрахованого за методикою 2020 р. зросла приблизно на 72, 60%,

для дітей до 6 років - на 51, 28%, для дітей від 6 років до 18 років – на 72, 47%, для працездатного населення - приблизно на 72, 58%.

Таблиця 2.1.1 Величина прожиткового мінімуму в розрізі соціально-демографічних груп у 2015 – 2020 рр. (станом на 01.01.2020) (розроблено автором за даними [20])

Рік	Все населення	У тому числі за соціально-демографічними групами			
		Працездатне населення	Пенсіонери	Діти до 6 років	Діти (6-18 років)
2015	1176 грн	1218 грн	949 грн	1176 грн	1286 грн
2016	1336 грн	1378 грн	1074 грн	1167 грн	1455 грн
2017	1544 грн	1600 грн	1247 грн	1355 грн	1689 грн
2018	1700 грн	1762 грн	1373 грн	1492 грн	1860 грн
2019	1853 грн	1921 грн	1497 грн	1626 грн	2027 грн
2020	2027 грн	2102 грн	1638 грн	1779 грн	2218 грн

Прожитковий мінімум визначається як вартісна оцінка споживчого кошика, а також обов'язкових платежів і зборів. У свою чергу, споживчий кошик визначається як мінімальний набір продуктів харчування, а також непродовольчих товарів і послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення його життєдіяльності. З 2000 р. прожитковий мінімум та склад кошика розраховується згідно Постанови КМУ від 11 жовтня 2016 № 780 (раніше - Постанови Кабінету міністрів України № 656 від 14 квітня 2000) "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення" [21]. Для виконання даної Постанови Міністерство соціальної політики видало Наказ №178/147/31 від 03.02.2017 Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму (раніше діяв Наказ № 109/95/157 від 17.05.2000 "Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення"), де надало не лише методику, але і умовні

приклади і розрахунки вартості [22]. Мінімальні набори непродовольчих товарів складаються за результатами обстежень бюджетів домашніх господарств з урахуванням даних про фактичної забезпеченості сімей з низькими доходами. Мінімальні набори послуг, податків та інших платежів формуються виходячи з платного характеру надання послуг. Вони включають послуги житлово-комунального господарства, громадського транспорту, а також інші види послуг (зокрема, послуги культури). Послуги охорони здоров'я, освіти, соціального обслуговування в мінімальний споживчий кошик не включаються, оскільки вважається, що вони надаються на безоплатній основі. Податки та інші платежі включаються в прожитковий мінімум (далі – ПМ) тільки для працездатного населення.

На основі як відносного, так й абсолютного підходу може бути визначена монетарна межа бідності. Згідно за національним критерієм межа бідності становить 75 % медіани сукупних витрат); за методикою Євростату та нормативними документами Організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) на рівні 60% встановлюється поріг відносної бідності медіанного еквівалентного доходу в країні; еквівалент становить 5,05 долара США відповідно до паритету купівельної спроможності, встановлено ООН для країн Східної та Центральної Європи, як еквівалентні витрат особи за межею бідності (Табл. 2.1.2).

Таблиця 2.1.2 Основні характеристики бідності в Україні за різними критеріями її визначення в 2015 – 2019 рр. (розроблено автором за даними [23],[24], [25])

Критерії*	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019**
Основні монетарні критерії бідності					
Бідність > 5, 05 \$ (еквівалентні витрати особи нижче межі бідності, визначеної Організацією Об'єднаних Націй для країн Центральної та Східної Європи як гривневий еквівалент 5,05 долара США відповідно до паритету купівельної спроможності, розрахований Світовим банком)	Рівень бідності, %				
	2, 4%	2, 0%	1, 9%	1, 8%	1, 4 %
Відносний критерій за шкалою еквівалентності ЄС (середньодушові)	Рівень бідності, %				
	8, 1%	7, 7%	8, 3%	10,2 %	12, 3 %

<i>еквівалентні доходи особи нижче 60 % медіанного рівня середньодушових еквівалентних доходів за шкалою еквівалентності ЄС)</i>					
Відносний критерій за витратами (сукупні еквівалентні витрати особи нижче 75 % медіанного рівня середньодушових еквівалентних сукупних витрат)	Рівень бідності, %				
	22, 9%	23, 5%	24, 4%	24, 1%	25, 7 %
Абсолютний критерій за витратами нижче фактичного ПМ (сукупні еквівалентні витрати особи нижче фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму в середньому на одну особу)	Рівень бідності, %				
	58, 3%	58, 6%	47, 3%	43, 2%	40, 9 %
Абсолютний критерій за доходами нижче фактичного ПМ (загальні еквівалентні доходи особи нижче фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму в середньому на одну особу)	Рівень бідності, %				
	51, 9%	51, 1%	34, 9%	27, 6%	25, 5 %
Абсолютний критерій за доходами нижче законодавчо встановленого ПМ (загальні еквівалентні доходи особи нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму в розрахунку на місяць в середньому на одну особу)	Рівень бідності, %				
	6, 4%	3, 8%	2, 4%	2, 2%	1, 8 %
Інші монетарні критерії бідності					
Немонетарний критерій (наявність у домогосподарства через нестачу коштів чотирьох з дев'яти ознак депривації)	Рівень бідності, %				
	26, 7 %		27, 0 %		

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та без урахування частини зони проведення антитерористичної операції

** показники 2019 року за I півріччя

Оцінки відносної бідності відображають нерівність в розподілі доходів на нижньому кінці розподілу доходів на нижньому кінці розподілу, тому якщо тренди нерівності й абсолютної бідності мають різноспрямований характер, динаміка відносної бідності буде різнитися від динаміки абсолютної бідності по доходах, що і демонструють показники на даних (Табл. 2.1.2).

Використання медіани є важливим аспектом, тому що розподіл по доходах зазвичай зміщений вліво й медіанний дохід практично завжди нижче середнього доходу. Як правило, приріст доходів на верхньому кінці розподілу відбивається на середньому доході, в той час як медіанний дохід до нього нечутливий. Якби в такій ситуації для вимірювання бідності використовувався відсоток від середнього доходу, то отримували б завищені оцінки рівня відносної бідності.

Згідно з даними Інституту демографії та соціальних досліджень інституту М. В. Птухи, максимальна частка бідних за відносними критеріями спостерігалась у 2015 році 8, 1% за слабким критерієм (середньодушові еквівалентні доходи особи нижче 60 %) та 22, 9 % за жорстким критерієм (сукупні еквівалентні витрати особи нижче 75 %); якщо порівнювати з I півріччям 2019 року, то 12,3% за слабким критерієм (середньодушові еквівалентні доходи особи нижче 60 %) та 25, 7 % за жорстким критерієм (сукупні еквівалентні витрати особи нижче 75 %). З 2015 до 2019 року спостерігається зростання сегмента бідних за слабким та жорстким критеріями, однак це не є настільки відчутним, як трансформація абсолютного монетарного рівня бідності. Абсолютний критерій за витратами та доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму якщо станом на 2015 рік становив більше 50%, то вже в 2019 році показники скоротилися у середньому на 17, 5 % .

Починаючи з періоду незалежності України й до теперішнього моменту домогосподарства, в яких проживають діти, відрізняються максимальними ризиками бідності (Табл. 2.1.3). Для сімей пенсіонерів, де немає працездатних, але є пенсіонери, монетарна бідність, всупереч поширеному стереотипу, нехарактерна. Швидкі темпи скорочення бідності серед літніх з 2015 до 2019 років обумовлені як заходами, спрямованими на прискорене підвищення розміру пенсії, так і розвитком програм соціальної допомоги для літніх. Згідно до даних серед бідних широко представлені працюють. Частка молодих груп в складі бідних вище, ніж в складі населення в цілому. При цьому наявність вищої освіти істотно знижує ймовірність опинитися в числі малозабезпечених.

Вказані критерії оцінювання бідності розглянемо в таблиці 2.1.3.

Таблиця 2.1.3 Рівень бідності в Україні за соціально-демографічними та соціально-економічними групами населення у 2015 – 2019 рр. (розроблено автором за даними [23],[24], [25])*

Критерій*		Роки				
		2015	2016	2017	2018	2019**
Бідність серед дітей (0-17 років)	<i>Відносний критерій за витратами</i>	29, 9 %	29, 3 %	32, 5 %	30, 6 %	30, 2%
	<i>Абсолютний критерій за</i>	62, 7 %	61, 1 %	45, 2 %	35, 0 %	30, 3 %

	<i>доходами нижче фактичного ПМ</i>					
Бідність серед осіб (16-19 років)	<i>Відносний критерій за витратами</i>	25, 5 %	29, 5 %	27, 8 %	25, 1 %	31, 2 %
	<i>Абсолютний критерій за доходами нижче фактичного ПМ</i>	56, 2 %	62, 2 %	38, 8 %	31, 9 %	29, 5 %
Бідність серед працюючих осіб (20-64 років)	<i>Відносний критерій за витратами</i>	21, 3 %	21, 7 %	21, 9 %	22, 2 %	
	<i>Абсолютний критерій за доходами нижче фактичного ПМ</i>	47, 8 %	47, 3 %	30, 7 %	24, 4 %	
Бідність серед осіб (75 + років)	<i>Відносний критерій за витратами</i>	23, 6 %	25, 4 %	25, 5 %	27, 9 %	
	<i>Абсолютний критерій за доходами нижче фактичного ПМ</i>	56, 4 %	50, 8 %	40, 4 %	31, 9 %	
Бідність серед осіб пенсійного віку (непрацюючі)	<i>Відносний критерій за витратами</i>	21, 0 %	22, 6 %	24, 6 %	25, 4 %	28, 4 %
	<i>Абсолютний критерій за доходами нижче фактичного ПМ</i>	54, 3 %	53, 7 %	40, 0 %	34, 3 %	34, 3 %
Бідність домогосподарств працюючих осіб та пенсіонерів	<i>Відносний критерій за витратами</i>	18, 3 %	19, 2 %	18, 8 %	18, 8 %	19, 9 %
	<i>Абсолютний критерій за доходами нижче фактичного ПМ</i>	42, 6 %	42, 0 %	23, 7 %	18, 2 %	15, 6 %

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та без урахування частини зони проведення антитерористичної операції

** показники 2019 року за I півріччя

Ризики бідності за доходами істотно диференційовані в розрізі типів поселення - найчисленніша частка бідних фіксується серед жителів села. Частка бідних за доходами максимальна серед домогосподарств, у складі яких є тільки працездатні (з дітьми або без дітей), а мінімальні ризики бідності мають домогосподарства, в складі яких є пенсіонери, але немає працездатних.

Таблиця 2.1.4 Рівень бідності в Україні за типом поселення у 2015 – 2018 рр.

[24], %*

Тип поселення	Відносний критерій за витратами				Абсолютний критерій за доходами нижче фактичного ПМ			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
<i>Міські населені пункти</i>	20, 3	21, 1	21, 1	20, 3	51, 4	50, 8	34, 2	25, 6
<i>великі міста</i>	16, 2	16, 9	17, 1	14, 4	48, 7	46, 8	30, 5	20, 8

<i>малі міста</i>	26, 0	26, 9	26, 6	28, 5	55, 3	56, 3	39, 5	32, 4
<i>Сільські населені пункти</i>	27, 9	28, 1	30, 8	31, 6	52, 9	51, 7	36, 3	31, 5
Україна	22, 9	23, 5	24, 4	24, 1	51, 9	51, 1	34, 9	27, 6

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та без урахування частини зони проведення антитерористичної операції

Як ми бачимо з таблиці 3.4 монетарні підходи до оцінки бідності не дозволяють в повній мірі оцінити її масштаби і багатовимірний характер. Бідність визначається не тільки рівнем доходів або споживання, але також доступністю і якістю послуг охорони здоров'я, освіти, можливістю споживати чисту воду і мати адекватні санітарні умови, наявністю гідної роботи тощо, все це утворює немонетарний критерій бідності.

На даний момент єдиним джерелом репрезентативних даних про поширеність споживчих нестатків в Україні є дані Державної статистики України [23]. На основі даних було виявлено в домогосподарствах пенсіонерів, працездатних, пенсіонерів та працездатних вісім типів поневірянь. Вважається, що позбавлення по даному благу присутнє, якщо домогосподарство цього блага не має і не може собі дозволити через брак коштів. Якщо домогосподарство не має даного блага з інших причин (наприклад, не їдуть у відпустку, тому що не хочуть), вважається, що позбавлення відсутнє. Таблиця 2.1.5 характеризує порівняння показників поневірянь у 2015 та 2019 роках у різних типах домогосподарств.

Таблиця 2.1.5 Динаміка поширеності поневірянь серед домогосподарств різних типів (порівняння 2015 та 2019 років), % (сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України [23])

Критерії*	Домогосподарства пенсіонерів		Домогосподарства пенсіонерів та працездатних		Домогосподарства працездатних		Україна	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019
С по ж и в ч і т о в а р и								
Не можуть не рідше ніж через день їсти м'ясо, курку або рибу	23, 7	14, 5	14, 8	8, 5	12, 5	7, 1	17, 0	10, 0
Не можуть купувати новий одяг	18, 3	13, 1	12, 4	7, 5	6, 1	3, 4	12, 2	8, 0
Не можуть замінювати у міру потреби зношені меблі, побутові прилади	67, 6	52, 5	54, 3	47, 2	43, 5	38, 5	55, 1	46, 06
Не можуть платити за те, щоб удома було досить тепло	23, 5	18, 2	12, 5	11, 5	8, 3	7, 2	14, 7	12, 3
С о ц і а л ь н і п о с л у г и								
Не можуть оплачувати медичні послуги	51, 4	43, 5	42, 5	37, 2	32, 5	22, 5	42, 1	34, 4
Не можуть оплачувати освіту членів сім'ї, якщо це необхідно	85, 3	81, 3	74, 2	63, 5	41, 5	38, 2	67, 0	61, 1
С о ц і а л ь н а в к л ю ч е н і с ь								
Не можуть не рідше ніж раз на місяць запрошувати до себе друзів або рідних на частування, обід, вечерю	64, 2	61, 5	48, 3	47, 1	38, 4	36, 2	50, 3	48, 2
Не можуть щорічно оплачувати тижневу відпустку поза домом	69, 1	65, 5	41, 4	38, 2	37, 5	31, 1	49, 3	44, 9
Середнє значення бідності по Україні за 2019 рік								33, 12

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та без урахування частини зони проведення антитерористичної операції

У таблиці 2.1.5 представлена інформація щодо поширеності поневірянь серед домогосподарств різних типів. За 2015-2020 рр. поширеність всіх видів депривації знизилася.

У 2015 році найбільш часто зустрічаються видами поневірянь є нестача коштів для оплати тижневої відпустки поза домом (від 37, 5 % до 69, 1%

домогосподарств) і оплати освіти членів сім'ї (від 41, 5 % до 85, 3% домогосподарств). Більше половини домогосподарств стикається з браком коштів для заміни зносилася меблів або товарів тривалого користування, стільки ж сімей не мають коштів для організації сімейних свят хоча б раз на місяць. У середньому 18% домогосподарств стикалися з обмеженнями в харчуванні, 12% не могли оновлювати одяг у міру необхідності та проблеми з оплатою опалення були у 16% сімей. На відміну від монетарної бідності найбільш високі ризики присутності поневірян як у 2015 р, так і в 2019 році зафіксовані у домогосподарствах пенсіонерів, що стосується всіх видів депривації.

У рамках немонетарного підходу можна дослідити рівень та профіль бідності за суб'єктивними оцінками. У зв'язку з цим, межа бідності встановлюється на основі аналізу індивідуальних представлень населення про те, який обсяг ресурсів потрібний для задоволення мінімальних життєвих потреб. За даними обстежень Інституту НАН України можна проаналізувати суб'єктивні уявлення населення про бідність на підставі наступного питання: «Якщо говорити про сукупний дохід домогосподарства, наскільки легко у Вас виходить зводити кінці з кінцями?». Дане питання передбачає шість варіантів відповіді (від «з великими труднощами» до «дуже легко»). Оцінюючи частку бідних за сукупністю відповідей «з великими труднощами» і «важко», а сегмент вкрай бідних - з відповіді «з великими труднощами», отримано наступні результати: у 2019 році середня частка серед домогосподарств суб'єктивно бідних склала 14% (20% у 2015 році), частка вкрай бідних - 6% (9, 2% у 2015 році) (Таблиця 2.1.6).

Таблиця 2.1.6 (сформовано автором на основі даних досліджень Інституту НАН України [26]), %

Критерії*	Домогосподарства пенсіонерів		Домогосподарства пенсіонерів та працездатних		Домогосподарства працездатних		Україна	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019
Бідні по суб'єктивній	42, 7	37, 5	35, 8	32, 5	18, 5	15, 1	32, 3	28, 3

оцінці								
Вкрай бідні по суб'єктивній оцінці	18,3	16,1	13,4	11,5	12,1	11,4	14,6	13,1

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та без урахування частини зони проведення антитерористичної операції

Тобто, наведені в таблиці 2.1.6 дані свідчать, що рівень бідності по суб'єктивній оцінці зменшився у середньому по Україні на 13% з 2015 до 2019 року та рівень крайньої бідності по суб'єктивній оцінці зменшився у середньому по Україні на 11% з 2015 до 2019 року.

Як було показано вище, різні підходи до визначення бідності відносять до числа бідних різні за розміром групи домогосподарств. Таким чином, у 2019 році мінімальний рівень бідності фіксується при застосуванні абсолютного монетарного підходу (25, 7%). Порівнянний відсоток домогосподарств (33, 1%) могли бути визнані бідними по позбавленням. Максимальна ж частка бідних фіксується при використанні методу суб'єктивних оцінок (28, 3%).

Важливо відзначити, що подібні розбіжності між оцінками бідності спостерігаються не тільки в Україні, але і в більшості європейських країн. Вони пояснюються рядом причин. По-перше, існують певні спотворення, присутні у відповідях респондентів на питання про рівень їхнього добробуту. У групі бідних за доходами виявляються ті, хто має приховані доходи, але не має поневірян. У той же час сім'ї, живуть на межі бідності, але чесно вказали свої доходи, потрапляють в категорію середньо забезпечених, в той час як їх доход на душу населення в абсолютному вираженні може бути всього на 10 гривень вище межі бідності. По-друге, небідні по абсолютній концепції сім'ї можуть відчувати позбавлення, пов'язані з медичним забезпеченням, освітою (тобто мати витрати, не передбачені при розрахунку величини прожиткового мінімуму), і за рахунок цього потрапляють в категорію бідних по деприваційній концепції. По-третє, суб'єктивна оцінка має свою специфіку, оскільки відображає саме суб'єктивну думку людини, а саме позиціонування за шкалою «добробут» не завжди й не тільки залежить від матеріального становища

респондента і може не кореспондувати з рівнем досягнутого їм добробуту. Оцінюючи суб'єктивно своє положення на шкалі економічного добробуту, опитані сім'ї дуже часто співвідносять себе не з новими, тільки що сформованими стандартами рівня життя, а зі своїм минулим життям.

Отже, комбінований підхід до вимірювання бідності в Україні позбавляє статусу бідних, з одного боку, сім'ї, які не відчують незручностей або не вважають себе бідними при низькому рівні поточного добробуту, що підтверджує тезу про приховування та нестабільності одержуваних доходів; з іншого боку, значну частку сімей, визнаних бідними тільки по дериваційній або суб'єктивній суб'єктивній концепціям, але з рівнем добробуту, що забезпечує їм принаймні мінімальні засоби до існування. Таким чином, багатокритеріальна межа бідності дозволяє отримати найбільш адекватні оцінки і тим самим усуває похибки ідентифікації бідних, неминучі при використанні кожного методу окремо. Якщо мова йде про пріоритетні групи учасників адресних соціальних програм, то саме дані домогосподарства повинні стати такими. З огляду на вище вказані судження, доцільно розглянути і проаналізувати публічну політику в сфері боротьби з бідністю в Чехії.

2.2 Досвід реалізації публічної політики боротьби з бідністю у Чеській Республіці

Бідність не шкодує жодної країни, у тому числі найбагатших, але ступінь та інтенсивність цього явища різняться від країни до країни. Ці відмінності є результатом безлічі факторів, включаючи інституційне середовище та економічний контекст. Бідність – це складне явище для розуміння. Це результат поєднання кількох негараздів, які послаблюють індивіда та його сім'ю.

Бідність як соціальне явище суттєво впливає на процеси, що відбуваються у суспільстві. Драматичні соціальні події, що відбувалися в Центральній та Східній Європі протягом останніх десятиліть, спричинили надзвичайно швидке зростання та поширення бідності з кінця вісімдесятих та початку дев'яностих

років минулого століття, а також швидке зростання рівня життя та значне зниження абсолютної бідності та матеріальних дефіцитів протягом 2003–2009 років.

У 2010 році ЄС поставив за мету зменшити становище щонайменше 20 мільйонів людей, яким загрожує бідність або соціальне відчуження до 2020 року. Водночас було узгоджено моніторинг бідності та соціального відчуження за трьома показниками, що відображають різноманітність бідності та соціального відчуження. Ці показники: бідність доходів; матеріальне позбавлення; населення, яке проживає в домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці.

Наявні міжнародно-порівнянні дані показують, що в 2010 році 115,5 мільйонів людей у ЄС загрозувала бідність або соціальне відчуження, що становить 23,4% населення, а 16,4% населення загрожує бідність доходу. Сильна матеріальна недостатність сягала 8,1%. Частка осіб, які проживають у домогосподарствах без працевлаштованої особи або з дуже низькою інтенсивністю праці, становила 9,9%. З того часу основним методом боротьби з бідністю у ЄС були соціальні трансферти, що надаються різними країнами-членами ЄС, це знайшло відображення в оприлюднених Євростатом даних [27]. У 2017 році соціальні виплати зменшили кількість бідних людей на 34,4 відсотка (Рис. 2.2.1).

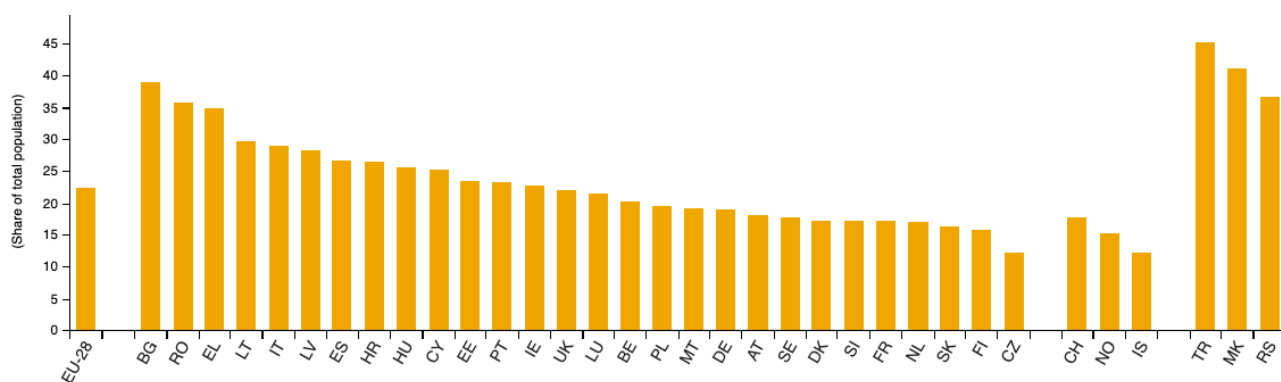

Рисунок 2.2. - Ризик бідності або соціального відчуження у ЄС, 2017 рік

[27]

Як ми бачимо з рисунку 2.2.1, помітний спад був справді помітний у Португалії та Нідерландах (-9,7 пункту та -11,5 балів відповідно). У Франції падіння було не таким серйозним (1,8 пункту між 2010 та 2017 роками), і більша частина цього спаду відбулася приблизно в 2010 та 2011 роках. Але в 2012 році цей показник знову почав зростати. У Німеччині падіння було більш лінійним (-2,3 бали).

Однак, Фінляндія та Чехія є помітними винятками щодо низького рівня бідності та спаду застосовуючи соціальну модель. На рис. 2.2.2 представлена ефективність соціальних трансфертів щодо бідності сильно відрізняється між країнами.

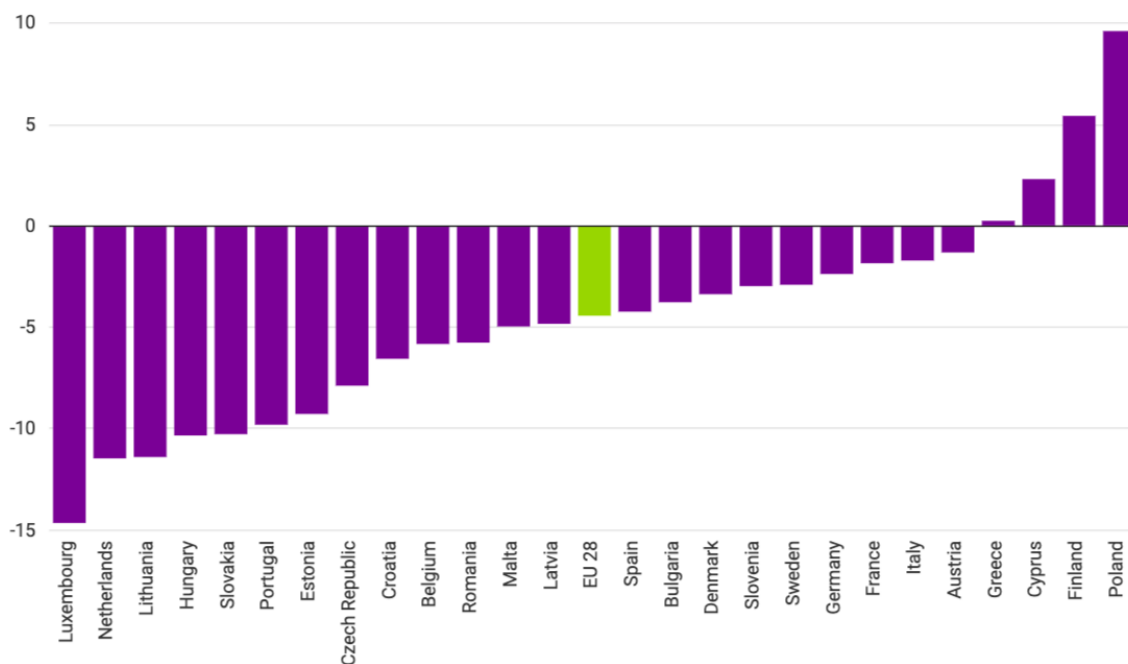

Рисунок 2.2.2 - Ефективність соціальних трансфертів щодо бідності сильно відрізняється між країнами. Вплив соціальних трансфертів (без пенсій) на бідність у відсотках [27].

Як бачимо, багато європейських країн скоротили свої державні витрати внаслідок фінансової кризи 2008 року. У результаті зменшився бюджет соціальних трансфертів, механічно послабивши вплив на рівень бідності. Ситуація особливо складна на півдні Європи. Наприклад, у Португалії,

соціальні трансфери ледь змогли зменшити бідність на чверть. Однак у Нідерландах їм вдалося зменшити бідність приблизно на дві п'яті - 39,7% (Рис. 2.2.2). Деякі країни стали свідками зниження ефективності своїх соціальних виплат, але вони також змогли зберегти низький рівень бідності після соціальних трансфертів.

Це справа у Франції, де рівень бідності залишався порівняно низьким у 2017 році на рівні 13,3 відсотка порівняно із середнім показником 16,9 відсотка по всьому Євросоюзу. Однак Греція та Італія покращили ефективність своїх соціальних трансфертів, не впливаючи негативно на значну частину населення, яке проживає за межею бідності (Рис. 2.2.3).

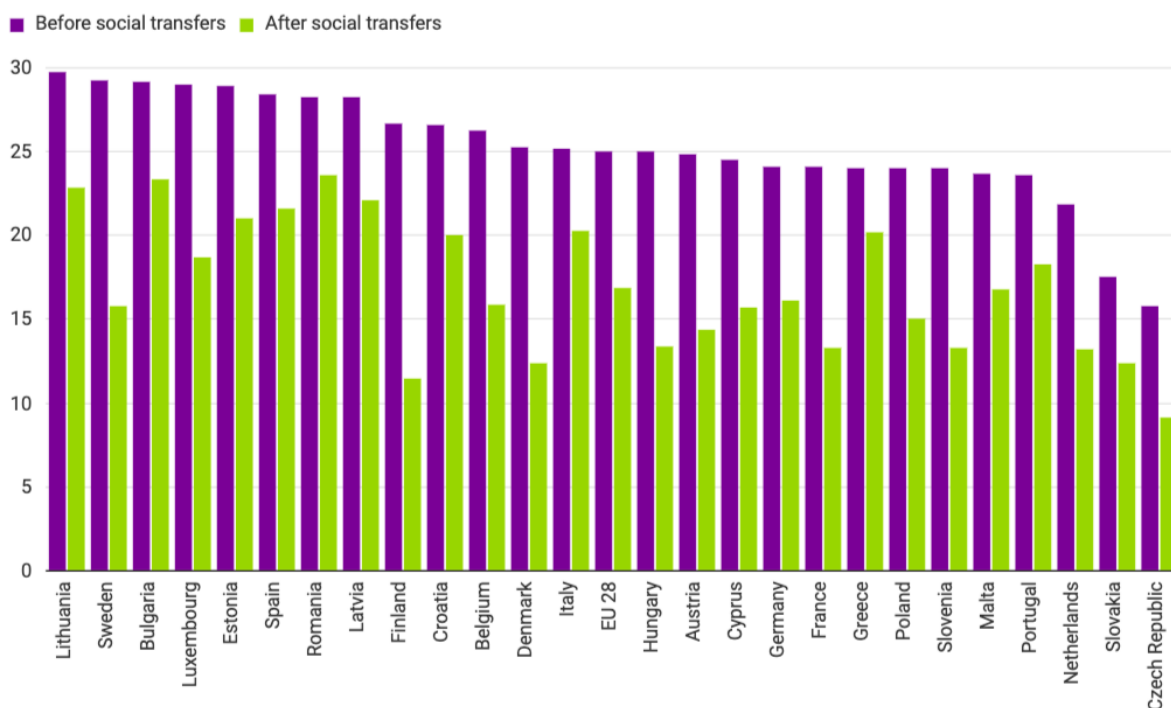

Рисунок 2.2.3 - Відсоток людей, яким загрожує бідність до та після соціальних трансфертів у 2017 році (поріг - 60 % середнього доходу) [27].

Аналізуючи Рис. 2.2.3 можна стверджувати, що ситуація у Європейських країнах з бідністю після соціальних трансфертів значно покращилась, у деяких країнах (наприклад, Фінляндії та Франції) впововину.

Для того, щоб оцінити вплив на різні громади, які живуть в умовах крайньої бідності, потрібно проаналізувати межу бідності на рівні 40 відсотків медіанного доходу. Так Франції вдалося дещо знизити рівень бідності до 40

відсотків середнього доходу. (Цей показник піднявся з 3,7 відсотка в 2010 році до 3,1 відсотка в 2017 році.)

Цікаво подивитись на динаміку показників рівня бідності в умовах ризику протягом 2010-2016 років. З іншого боку, ситуація з Грецією та Італією погіршилася. Греція «подорожчала» з 7,3 відсотка в 2010 році до 9,3 відсотка в 2017 році, а Італія - з 7,3 відсотка 2010 року до 8,8 відсотка в 2017 році (Рис. 2.2.4).

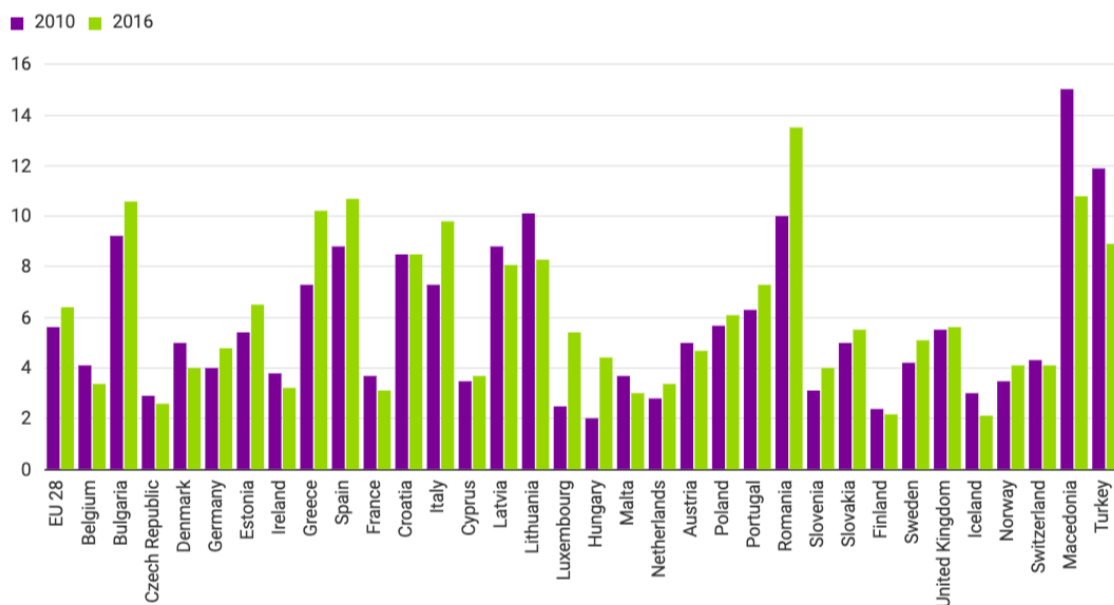
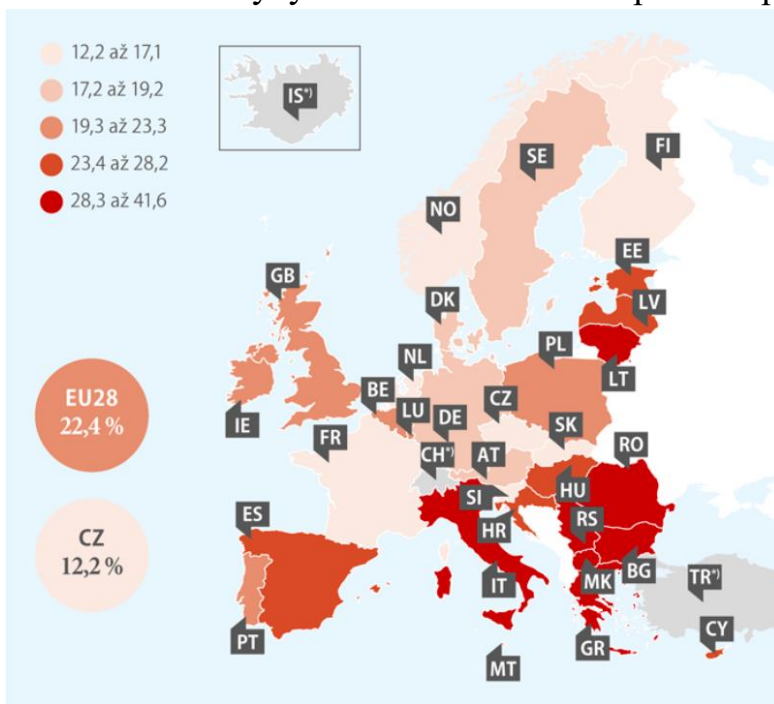

Рисунок 2.2.4 - Рівень бідності в умовах ризику в 2010 та 2016 роках (поріг: 40 відсотків від медіанного еквівалентного доходу домогосподарств) [27].

На даний момент Чехія є однією з держав-членів Європейського Союзу з найнижчим значенням сукупного показника "рівень ризику бідності або

2010 році
осіб, а у
(Рис.

соціального відчуження". У він досяг 14,4% і становив 1 495 000 2017 році – 12, 2% 2.2.5).

Рисунок 2.2.5 - Європейський сукупний показник бідності, 2017 рік [27]

Рівень ризику бідності в Чехії був найнижчим у всьому ЄС і становив 9,0%. Ситуація Чехії краща в порівнянні з країнами-членами, які приєдналися до ЄС у 2004 році та після. Значення показника сильної матеріальної депривації в Чехії (6,2%) не є різко вищим, ніж у деяких економічно розвинених державах-членах Союзу. Наприклад, у Німеччині значення цього показника становить 4,5%, у Франції 5,8% та Бельгії 5,9%. За рівнем показника осіб, які проживають у домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці, Чехія посідає третє місце (6,4%), відставши від найбільш економічно розвинених країн ЄС, таких як Люксембург (5,5%) та Швеція (5,9%).

Станом на березень 2019 року доля бідності у Чехії загрожує менше десятої частини населення (9,6 %). Для вирішення цієї соціальної проблеми, необхідно особливо звернути увагу на Національну стратегію боротьби з бідністю 2014 – 2020 рр, де основними векторами боротьби з бідністю є: соціальна робота як основний інструмент соціального включення осіб; сфери, що сприяють соціальній інтеграції; сприяння доступу та збереженню зайнятості; соціальні послуги; сімейна підтримка; сприяння рівного доступу до освіти; доступ до житла; сприяння доступу до медичної допомоги; забезпечення гідних умов життя; підтримка інших загальнодоступних державних послуг; застосування основних принципів; рівні можливості;

сприяння соціальної включеності на місцевому рівні; посилення соціальної згуртованості [28].

Соціальна робота - це основний інструмент соціального включення людей, які перебувають у соціальній ізоляції або ризику соціального відчуження. Тому всі сфери, що підтримують соціальне включення, також розглядаються з точки зору того, як соціальна робота може сприяти функціонуванню заходів в окремих сферах.

Таблиця 2.2.1 Стратегія заходів розвитку соціальної роботи Чеської Республіки на період 2014 – 2020 (розроблено автором за даними [28])

Цілі	Заходи	Виконання	Терміни
1	2	3	4
Налагодження та розвиток соціальної роботи	1) забезпечити та підтримувати взаємодію суб'єктів публічної адміністрації та інших суб'єкти у виконанні соціальної роботи;	Міністерство праці та соціальних справ (MLSA), МБС регіонами та муніципалітетами	безперервно
	2) забезпечити адекватну методологічну та фінансову підтримку соціальної роботи;	Міністерство праці та соціальних справ (MLSA)	до кінця 2014 року
	3) подавати законодавче регулювання ефективності соціальної роботи, включаючи роль суб'єктів, методології діяльність, визначення дійових осіб, діяльність, дії відповідно до потреб, визначених у особистості сектори соціального захисту (включаючи використання управління справами);	Керівник: MLSA	до кінця 2016 року
	4) забезпечити цільове фінансування виконання соціальної роботи в державному управлінні	MLSA у співпраці з Міністерством фінансів	до кінця 2016 року
	5) підтримка соціальної роботи в містах, гармонізація методів соціальної роботи та співпраці з Урядом праці ЧР, громадськими організаціями та соціальними службами	MLSA	безперервно

З даних таблиці 2.2.1 необхідно відмітити, що налагодження та розвиток соціальної роботи є важливим аспектом Стратегії боротьби з бідністю.

Бідність і соціальне відчуження дуже тісно пов'язані з безробіттям, особливо тривалим безробіттям. Майже половина Чехії (46,7% у 2012 році) безробітних перебувають у групі ризику бідності. Забезпечення рівного доступу до зайнятості для всіх груп населення Чеської Республіки є необхідною передумовою боротьби з соціальним відчуженням, особливо для продуктивної частини населення.

Таблиця 2.2.2 Стратегія умов для підтримання на ринку праці людей, які перебувають у ризику соціального відчуження Чеської Республіки на період 2014 – 2020 (розроблено автором за даними [28])

Цілі	Заходи	Виконання	Терміни
1	2	3	4
Створити умови для входу та підтримання на ринку праці для людей, які перебувають у соціальній ізоляції або ризику соціального відчуження	1) надання належних послуг консультування, мотивації та підтримки для вступу та перебування на ринку праці, шляхом залучення неурядових некомерційних організацій до надання комплексних консультаційних послуг;	Міністерство праці та соціальних справ (MLSA), Уряд праці Чеської Республіки (ÚP ČR)	безперервно
	2) посилити пряме спілкування та співпрацю Бюро праці Чеської Республіки з роботодавцями на основі корпоративної соціальної відповідальності (ефект від цього інструмента швидко збільшується при цілеспрямованій допомозі шукачам роботи у співпраці з потенційним роботодавцем);	Міністерство праці та соціальних справ (MLSA)	до кінця 2015 року
	3) у співпраці з іншими (іноземними) суб'єктами (особливо мотивованими роботодавцями) забезпечити регіональну орієнтацію на програми зайнятості з можливістю їх негайного розміщення у виключених місцевостях;	MLSA, ČR ČR у співпраці з ASZ	до кінця 2014 року
	4) підтримка створення локальних мереж зайнятості із залученням усіх відповідних суб'єктів, розвивати концепцію управління віком для підтримки зайнятості людей похилого віку;	MLSA, ČR ČR	безперервно
	5) більш широко пропагувати принцип соціально відповідальних державних закупівель, договорів / мотивувати компанії з участю держави у створенні робочих місць на ринку праці для людей на межі бідності (наприклад, Чеська залізниця, ліси Чеської Республіки, адміністрації	Агентство соціального включення у співпраці з Міністерством регіонального	з 2014 року

	річкових басейнів тощо);	розвитку, Міністерством праці та соціальних питань та іншими міністерствами	
--	--------------------------	---	--

Отже, бачимо, що підтримка зайнятості вразливих груп є важливою як для забезпечення належного доходу, так і для запобігання загрози бідності для соціально виключених осіб або осіб, які ризикують соціальним відчуженням, а також через соціальну інтеграцію цієї групи чеського населення, оскільки зайнятість є не лише основним джерелом доходу, але й важливим соціальним значення.

Підтримка сім'ї - це частина інвестицій у людський капітал, сім'я має важливе значення для згуртованості та подальшого розвитку суспільства з точки зору соціальної включеності. Діти та сім'ї з дітьми є важливими для Чеської Республіки групами, що мають великий ризик бідності та соціального відчуження. У міжнародному порівнянні Чеська Республіка займає лідируючі позиції в ЄС за загальними показниками бідності та соціального відчуження, але за рівнем соціального відчуження та бідності дітей вона все ще була нижче середнього рівня ЄС у 2011 році, але лише одинадцята в цілому. Що стосується сімей з дітьми, ефективність соціальних трансфертів є низькою, коливається від 27% у неповних сім'ях з дітьми до 63,7% у повних сім'ях з однією дитиною (середня ефективність соціальних трансфертів у подоланні бідності становить 74%, а для пенсіонерів навіть більше 90 % 43). Це являє собою незадовільну ситуацію, коли діти становлять значний ризик для сімей у Чехії з точки зору бідності доходів та матеріальних дефіцитів.

Таблиця 2.2.3 Стратегічні умови для підтримання сімей, які перебувають у ризику бідності Чеської Республіки на період 2014 – 2020 *(розроблено автором за даними [28])*

Цілі	Заходи	Виконання	Терміни
1	2	3	4

Надання доступних, інтегрованих та якісних послуг для сімей, дітей та молоді. Зміцнення економічної стабільності сімей.	1) розробка нового закону про підтримку сім'ї, альтернативного догляду за сім'єю та системи захисту прав дітей та внесення змін до відповідних правових норм	MLSA	безперервно
	2) забезпечення системної підтримки сімей у вихованні дітей з особливими потребами	MLSA	безперервно
	3) забезпечення адекватних стандартів гарантованої якості широкого спектру послуг для сімей, дітей та молоді	MLSA	безперервно
	4) розвиток послуг з догляду за дітьми, їх достатня спроможність та місцева доступність;	MLSA	постійно, до 2020 року
	5) здійснювати підтримку субсидій для сімейних організацій, які надають послуги для сімей, у тому числі сімей з особливими потребами;	MLSA	безперервно

Таким чином, у Таблиці 2.2.3 описані необхідні цілі та завдання для підтримання сімей, які перебувають у ризику бідності Чеської Республіки, необхідно зробити акцент на розроблені необхідного законодавства про підтримку сім'ї та на забезпеченні адекватних стандартах якості освіти.

Якість дошкільної освіти та початкової освіти є важливим визначальним рівнем освіченості людини в більш пізньому віці й важливим фактором соціальної інтеграції. Це сприяє зменшенню соціальних нерівностей і є ефективним заходом для істотного зниження витрат на майбутню соціальну політику. Інвестиції у якісну та широко доступну початкову освіту - це велика економія майбутніх соціальних витрат. Однак, з точки зору зовнішнього порівняння, чеська освіта недостатньо фінансується (низькі витрати на одного учня / студента по відношенню до ВВП на душу населення в паритеті купівельної спроможності), але за міжнародними порівняннями позиція освіти в Чехії дуже висока. У рамках своїх заходів Чеська Республіка прагне встановити наступні умови для безпеки соціально незахищених учнів та вихованців (Табл. 2.2.4).

Таблиця 2.2.4 Стратегічні умови для підтримання соціально незахищених учнів та вихованців Чеської Республіки на період 2014 – 2020 (розроблено автором за даними [28])

Цілі	Заходи	Виконання	Терміни
1	2	3	4
Забезпечити рівний доступ до освіти для всіх	1) вдосконалення та розвиток системи консультування з метою забезпечення рівного доступу до освіти (від дошкільної до університетської, включаючи запобігання ризикованій поведінці);	Міністерство освіти, молоді та спорту (MŠMT)	безперервно
	2) забезпечення заохочення рівного доступу до освіти за допомогою позакласних заходів (підтримка ефективної хобі та неформальної освіти);	MŠMT	безперервно
	3) підтримка розробки та створення місцевих стратегій розвитку освітньої системи та систематичних соціально-педагогічних втручань у домогосподарствах загрожує соціальним відчуженням;	MŠMT	безперервно
	4) служби підтримки здобуття та завершення освіти для осіб із соціально незахищених груп, підтримка як учнів, так і студентів у навчанні, а також їх батьків у підтримці своїх дітей, що навчаються;	MŠMT та MLSA	постійно,

Таким чином, Таблиця 2.2.4 свідчить про прийняття необхідних та важливих кроків для підтримання соціально незахищених учнів та вихованців використовуючи заходи рівного доступу до освіти, створення стратегій розвитку освітньої системи, підтримка соціально незахищених груп населення.

Доступ до житла є основною умовою соціального включення людей та сімей. Бездомність розуміється як екстремальне соціальне відчуження, що ускладнює чи навіть унеможлиблює доступ людей до інших ресурсів. Люди, які з різних (об'єктивних чи суб'єктивних) причин не мають навичок чи ресурсів для забезпечення або утримання житла, існують у кожному суспільстві. Обов'язок держави - допомагати цим людям у застосуванні принципу солідарності, шляхом різних законодавчих та незаконодавчих заходів (від соціальної роботи до соціальних виплат).

Таблиця 2.2.5 Стратегічні умови доступу до житла незахищених осіб Чеської Республіки на період 2014 – 2020 (розроблено автором за даними [28])

Цілі	Заходи	Виконання	Терміни
1	2	3	4

Підвищити доступність житла для людей, яким загрожує виключення з житла або після його втрати	1) забезпечення місцевої доступності стандартного житла (у квартирах) для осіб, які загрожують виключенням з житла або після його втрати (через законодавче визначення ролі держави та муніципалітетів та подальше надання фінансування на придбання, реконструкцію та експлуатацію соціального житла). Це повинно бути, з одного боку, забезпеченням використання наявного житлового фонду (шляхом реконструкцій, можливості вигідного викупу муніципалітетами чи неприбутковими організаціями) та інструментами, що збільшують доступність житла на відкритому ринку для житла в неблагополучному стані. фізичні особи та сім'ї (наприклад, через гарантії чи соціальні агенції з оренди), з одного боку, надавати підтримку для будівництва стандартних орендної квартири, особливо там, де немає невикористаних квартир, але там, де є необхідність у такому житлі;	Міністерство регіонального розвитку (MMR) та Міністерства праці та соціальних питань (MPSV)	безперервно
	2) створення мотиваційних інструментів (включаючи гарантійні механізми) для більшого залучення власників приватних житлових фондів до сфери соціального житла;	MMR та MPSV	безперервно
	3) сприяння координації діяльності на місцевому рівні з метою підтримання або опосередкування адекватної форми соціального житла для осіб, виключених з житла або після втрати житла;	MMR та MPSV	безперервно
	4) законодавче регулювання рішення доступу людей (згідно з функціональним затвердженням ETHOS, затвердженим урядом) до житла;	MPSV, MMR, MSp	до кінця 2015 року

Аналіз таблиці 2.2.5 свідчить про те, що Чеська Республіка виробляє важливі кроки для поліпшення доступу до житла через співпрацю між державою та бізнесом (забудовниками), якісне законодавство та максимальне забезпечення житлом населення.

У цілому Чехія не є однією з країн з критичним рівнем стану здоров'я населення, за деякими показниками держави за останні двадцять років було досягнуто значного прогресу - він перевершив деякі розвинені західноєвропейські країни за середньою тривалістю життя. Однак висока захворюваність чинниками ризику серед населення суттєво впливає на якість та

стійкість системи охорони здоров'я. Економічні втрати (витрати на лікування захворювань та втрати ВВП через непрацездатність від хронічних незаразних захворювань у 2012 році склав 520 млрд. чеських крон. У той же час до 80% цих захворювань було б добре запобігти змінам способу життя.

Таблиця 2.2.6 Стратегія поліпшення охорони здоров'я незахищених осіб Чеської Республіки на період 2014 – 2020 (розроблено автором за даними [28])

Цілі	Заходи	Виконання	Терміни
1	2	3	4
Покращити доступ до медичної допомоги для соціально виключених або ризику соціального відчуження	1) підтримка програм підвищення рівня обізнаності, профілактики та інформації для пропаганди здорового способу життя для людей, які перебувають у соціальній ситуації або ризику соціального відчуження;	Міністерство охорони здоров'я (MZ) та MPSV	безперервно
	2) проводити деінституціоналізацію психіатричної допомоги відповідно до принципів затвердженої стратегії реформування психіатричної допомоги;	MZ та MPSV	безперервно
	3) просування послуг на кордоні соціального здоров'я з метою забезпечення доступності цих послуг	MLSA та MZ	безперервно
	4) Підтримка польової соціальної роботи (пошук та робота з особами, які перебувають у групі ризику) для забезпечення надання інформації, консультування та полегшення пошуку необхідних та відповідних медичних чи соціальних послуг;	MLSA, MZ	безперервно

Таблиця 2.2.6 свідчить про прийняття необхідних та важливих кроків у сфері охорони здоров'я для усунення бідності в країні, основний акцент треба робити на психіатричній допомозі, на рівні обізнаності щодо медичних послуг та поширенні здорового способу життя.

У рамках всебічних та узгоджених зусиль у боротьбі з бідністю кожен має право на засоби та соціальну допомогу, достатні для гідного життя. Заохочення належного доходу, що гарантує гідний рівень життя людей та їхніх сімей, є одним із основних аспектів активного включення. Право на адекватні ресурси повинно поєднуватися з активною готовністю людини працювати або брати участь у навчанні, з національною політикою, необхідною для

економічної та соціальної інтеграції людей, та з визначенням засобів, необхідних для гідного життя. Участь у ринку праці та адекватна винагорода за працю є ключовими факторами, відповідно до європейської концепції активного включення, сприяння інтеграції людей, яким загрожує бідність або соціальне відчуження, та забезпечення гідного життя.

Таблиця 2.2.7 Стратегія поліпшення доходу осіб та запобігання втрати доходів людям незахищених осіб Чеської Республіки на період 2014 – 2020
(розроблено автором за даними [28])

Цілі	Заходи	Виконання	Терміни
1	2	3	4
Забезпечити адекватний дохід та запобігти втраті доходів людям, які перебувають у соціальній ізоляції або ризику соціального відчуження	1) супровід політики фіскальної консолідації відповідними прогресивними заходами та зміцненням зайнятості, що дасть змогу забезпечити адекватну підтримку вразливим групам, їхню участь у ринку праці, створення достатніх доступних ресурсів для пасивного соціального захисту;	MLSA, MIT, MF	безперервно
	2) підтримувати та розвивати систему державної соціальної підтримки та, відповідно до стратегічних цілей зайнятості, збільшувати доступність дитячих закладів;	MLSA	безперервно
	3) сприяння участі шукачів роботи та шукачів роботи у заходах, спрямованих на підвищення фінансової грамотності;	ÚP ČR	безперервно
	4) підтримка консультацій та юридичних заходів щодо подолання боргу, включаючи безкоштовні юридичні консультації на місцевому рівні;	MLSA, MSp	безперервно

Аналіз таблиці 2.2.7 свідчить про те, що Чеська Республіка виробляє важливі кроки для поліпшення доходу осіб та вважає функціонуючий, гнучкий, відкритий ринок праці, збільшення зайнятості найкращим внеском в усуненні бідності.

Регулярний контроль за виконанням та оцінкою ефективності заходів, передбачених Стратегією, здійснювалося Комісією із соціального включення, створеною, зокрема, для цього у Міністерстві праці та соціальних питань Чеської Республіки. Комісія має 45 членів, її склад повністю відповідає

вимогам представництва широкого кола зацікавлених сторін, всіх суб'єктів, важливих для захисту інтересів людей, які стикаються з бідністю та соціальним відчуженням, будь то представники державної адміністрації, самоврядування, некомерційний сектор, академії чи профспілки та організації роботодавців.

На реалізацію заходів, спрямованих на посилення процесів боротьби з бідністю, було виділено з державного бюджету Чехії кошти у розділах відповідних міністерств для здійснення заходів, що належать до їх компетенції. Додатковим інструментом фінансування національних пріоритетів, так званої європейської доданої вартості, були ресурси з фондів ЄС. Основна мета європейської політики економічної та соціальної згуртованості (політика згуртованості) - прагнути до збалансованого економічного та соціального розвитку всіх держав-членів та їх регіонів, при цьому ЄС витрачає на це більше третини свого загального бюджету. Тому він зосереджується на виконанні європейських пріоритетів, зокрема на цілях стратегії "Європа-2020" та національних цілях окремих держав-членів, заснованих на них.

Частковий ефект від реалізації Національної стратегії боротьби з бідністю з 2014 – 2020 років можна спостерігати на графіку розвитку рівня ризику бідності (Рис 2.2.6).

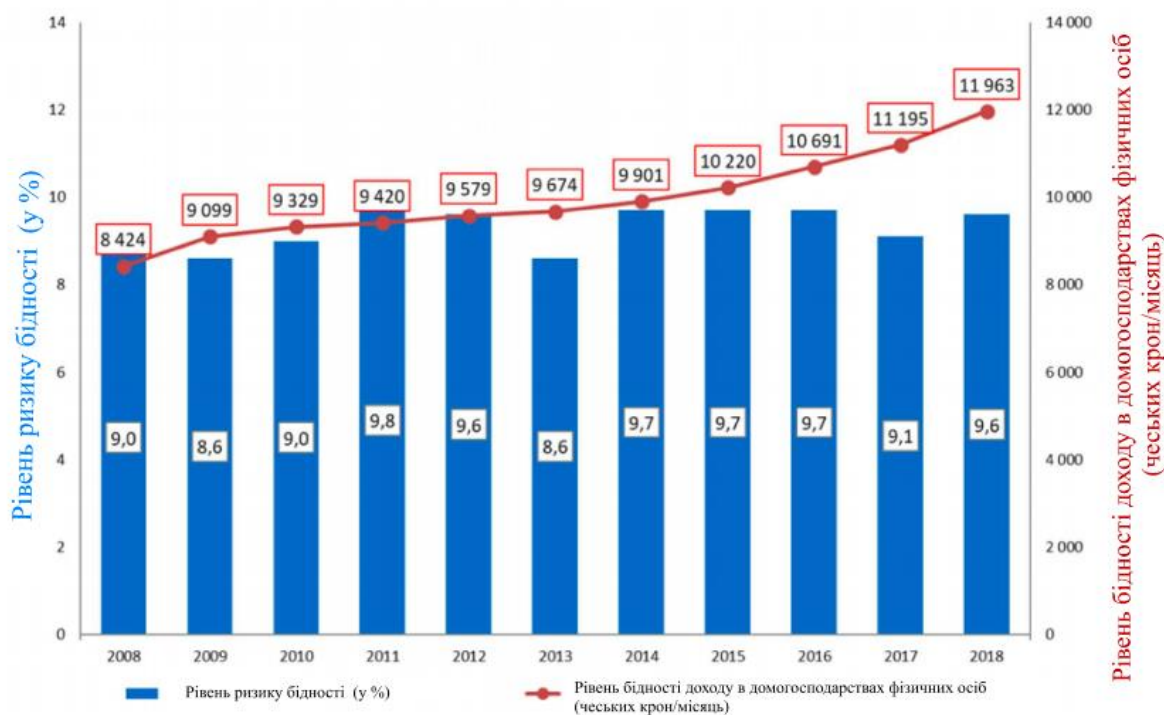

Рисунок 2.2.6 - Розвиток рівня ризику бідності в Чехії у 2008–2018 роках
[29]

Проаналізувавши Рис. 2.2.6 можна стверджувати, що Стратегія успішно виконувалась, про що свідчать показники.

Чехія зробила акцент на допомогу в натуральній формі та грошові компенсації, як додатковий інструмент підтримки бідних, окрім основної допомоги бідному населенню. Держава надає безробітнім житло, харчування, субсидують шкільні сніданки, підручники й інші необхідні речі для дітей з бідних родин, житлові субсидії за квартирну плату тощо. Чеська Республіка створила всі умови для розвитку малого бізнесу – пільгове кредитування, різні державні програми підтримки. Особливо, за рахунок малого бізнесу більше половини громадян отримали роботу. Важливим направленням допомоги бідним є концентрація уваги на дітях з малозабезпечених сімей.

Аналіз системи боротьби з бідністю у країні колишнього соціалістичного табору та теперішнього члена ЄС – Чехії показує, що політика скорочення бідності націлена на допомогу населенню, що знаходиться набагато нижче межі бідності. Тобто, Чеська Республіка зробила акцент на допомогу в натуральній формі та грошові компенсації, як додатковий інструмент підтримки бідних. У рамках головної Національної стратегії боротьби з бідністю було надано безробітним громадянам житло, харчування, субсидування шкільних сніданків, підручників та інших необхідних речей для дітей з бідних родин, надано житлові субсидії по квартирній платі, доступ до медичної допомоги. Було створено всі необхідні умови для розвитку малого бізнесу – пільгове кредитування, різні державні програми підтримки. Саме за рахунок малого бізнесу більше половини громадян отримали роботу. Важливим вектором допомоги бідним є концентрація уваги на дітях з малозабезпечених родин.

Таким чином, державна політика боротьби з бідністю в Чехії поступово набула рис публічної політики, оскільки стала в більшій мірі суспільно орієнтованою.

Аналізуючи політику боротьби з бідністю у Європейському Союзі, можна прийти до висновку про те, що не існує єдиного плану зниження рівня бідності. Деякі країни досягли значних успіхів у скороченні бідності, і їх досвідом або частиною цього досвіду можуть скористатися й інші країни.

На сучасному етапі українській державі доцільно використовувати досвід Чехії в напрямках розробки ефективної стратегії щодо боротьби з бідністю та врахувати напрямки враховані у розділі 2.2.

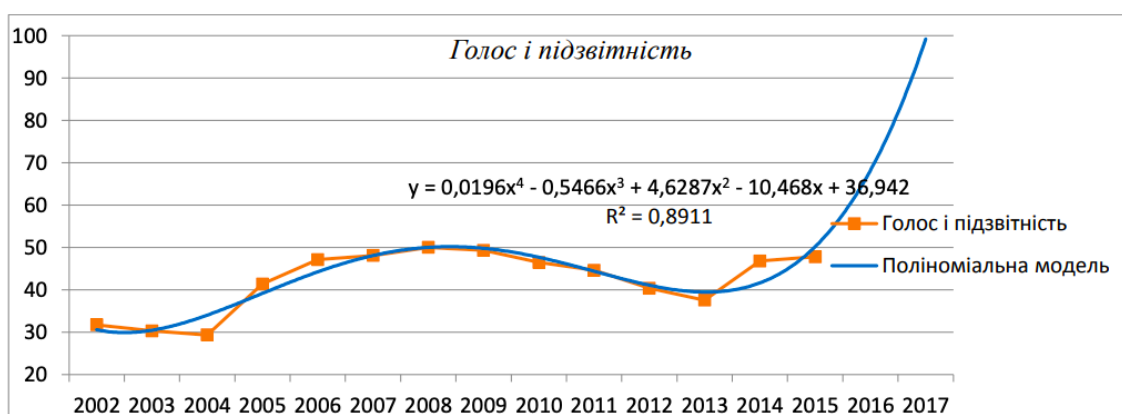
Однак слід мати на увазі, що у кожній країні є свої особливості та неприпустимо просто копіювати досвід соціального захисту розвинених країн. Це обумовлює й актуалізує необхідність ретельного вивчення моделей соціального захисту, що існують в зарубіжних країнах і переходу до цілісної системної публічної політики, спрямованої на скорочення бідності в сучасній Україні.

Таким чином, розглянувши ситуацію з проблемою бідності в Україні та проаналізувавши закордонний досвід, доцільним буде наступний крок роботи - аналіз підходів до формування та реалізації публічної політики боротьби з бідністю в Україні.

РОЗДІЛ 3 ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З БІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

У сучасному світі політика країн вийшла далеко за рамки поняття державної, тенденція останніх років свідчить про популярність використання публічної політики, бо уряд відчуває сильний тиск з боку громадян, які вимагають більшої ефективності та прозорості дій влади, тому економічні та політичні реформи зосереджені на децентралізації, приватизації та зменшенні кількісного складу урядів з метою більш ефективного та рівноправного забезпечення громадян основними послугами й суспільними благами. Відбувається переосмислення ролі держави. Змінюються відносини між урядами й громадянами, посилюється роль громадянського суспільства, як наслідок державний, приватний і громадський сектори активно взаємодіють між собою.

У першу чергу, публічну політику утворюють активні громадяни.

Дослідження науковців Національного педагогічного університету ім. П.М. Драгоманова демонструє, що рівень участі громадян України в політичному просторі стрімко зростає (Рис.3.1) [30, с. 261].

Рисунок 3.1 – Участь громадян України в політиці за *Моделлю голосу та підзвітності* [30, с. 261]

Проаналізувавши Рисунок 3.1 можна стверджувати, що тенденція позитивного прогресу була спричинена Помаранчевою революцією у 2004 році, згодом у 2008 році значення пішли на спад, але вже в 2013 році знову почалось зростання показників, спричинене Революцією Гідності. До речі, громадянське суспільство, особливо після Революції Гідності, підвищило свою суб'єктність і через мережеві практики співпраці посилило свою присутність в органах влади, розширило взаємодію з бізнес-стейкхолдерами, розповсюдило мережу свого впливу в онлайн-просторі. Таким чином, дані коливання можуть свідчити про активну діяльність громадського сектору у ролі публічного «Актора» політики, що є позитивним виявом інституціоналізації громадянського суспільства, сформованого в громадянській самосвідомості, і прагнення через різні форми участі захищати свої інтереси [30, с. 261]. Підсумовуючи можна стверджувати, державі як основному актору публічного процесу, необхідно організувати ефективний комунікативний процес з громадянським суспільством для визначення системи громадських цінностей і підвищення ефективності державних механізмів на допомогу цьому приходять явище публічної політики.

Публічна політика визначає курс дій, спрямований на вирішення певних проблем або надання благ і послуг того чи іншого сегменту суспільства. Новий курс публічної політики - це не просто декларація про наміри, а зазвичай він включає в себе цілі та завдання, набір інструментів для їх досягнення, розподіл обов'язків по реалізації даного курсу між державними або неурядовими організаціями та виділення коштів для його виконання.

У Розділі 1.1 даної роботи пропонувалося розглядати публічну політику в розрізі процесного підходу, що дозволяє відстежувати хід формування та

реалізації політики на кожному з етапів і, як наслідок, підвищення ефективності та результативності. Використання процесного підходу дозволяє ідентифікувати процеси й управляти ними, визначити межі стратегічної значущості кожного процесу, а також проаналізувати потреби в їх оптимізації. Це призводить до необхідності розглядати публічну політику як циклічний процес, що складається з двох основних стадій: формування та реалізації, які, в свою чергу, можна поділити на послідовні етапи (див. Рис. 3.2):

Рисунок 3.2 - Етапи формування та реалізації публічної політики [4, с. 6-8]

Далі в роботі описуються етапи публічної політики в практичному застосуванні при вирішенні соціально-важливої проблеми бідності в Україні.

Крок 1, 2. Визначення проблеми й встановлення порядку денного, тобто показати, що проблема дійсно існує і вимагає вирішення урядом. Проблема повинна мати «подвійне визнання»: від громадян, від уряду. Якщо визнання тільки громадянами, вона залишається поза публічної політики.

У підрозділі 1.1 даної роботи було теоретично визначено бідність, як проблему світового масштабу, аналізуючи роботи науковців, дослідників, засобів масової інформації тощо. У підрозділі 2.1 було досліджено практично гостроту явища бідності в Україні, по-перше, було проведено моніторинг показників державних та статистичних органів за монетарним підходом, по-друге, проведено дослідження серед громадян України використовуючи немонетарні підходи, а саме: бідність за позбавленням та суб'єктивними оцінками. Таким чином, аналізуючи показники можна стверджувати, що проблема бідності в Україні має «подвійне визнання».

У полі публічної політики існує 3 види визначення проблем: добре структуровані, середньо структуровані, слабо структуровані. Основна різниця між видами зазначена в Табл. 3.1.

Таблиця 3.1 Види проблем у полі публічної політики

Критерії	<i>добре структуровані</i>	<i>середньо структуровані</i>	<i>слабо структуровані</i>
Кількість суб'єктів, задіяних (або яких необхідно задіяти для вирішення проблеми)	1 або декілька	1 або декілька	безліч
Можливості альтернативних рішень	обмежені	обмежені	необмежені
Згода відносно результатів у співвідношенні вирішення проблеми, тобто всі стейкхолдери повинні бути в консенсусі	консенсус	консенсус	конфлікт
Результати	відомі/відомі певним ступенем ризику	невпевненість щодо результатів	невідомі
Можливості рішень: обчислюються та не обчислюються	обчислюються	не обчислюються	не обчислюються

З Табл. 3.1 можна стверджувати, що проблема бідності в Україні є слабо структурована, але в деяких критеріях вона поєднана з середньо структурованим видом.

Потенціал вирішення проблеми бідності в Україні можна визначити наступним чином:

- прийняття з боку органів влади в якості проблеми;
- наявність реальних перспектив подолання / рішення
- артикулювання впливовою групою інтересів і підтримка громадської думки;
- широка популяризація тематики проблеми та поширеність в ЗМІ.

Крок 3 (1). Формулювання та дизайн політики. На цьому етапі необхідно визначити можливі шляхи вирішення проблеми, тобто різні варіанти політики, також необхідно визначити, які кроки вже робляться, які є пропозиції у різних акторів.

У розділі 2.1 роботи було проаналізовано державну та прояви публічної політики щодо боротьби з бідністю в Україні з 2001 року до сьогодні, було зроблено висновки щодо неефективності дій державних органів, підкріпленими

розрахунками за монетарним та немонетарним підходами. У 1.2 розділі було розглянуто приклади кроків, що робляться у країнах Європи та Азії, більш детально у 2.2 розділі було описано успіх Чеської Республіки у вирішенні соціальної проблеми шляхом публічної політики та розроблення стратегій.

На думка автора, для подолання бідності в Україні, потрібно провести наступні кроки, які можна об'єднати в стратегію прогресивного розвитку, що дозволить досягти європейського рівня демократії і європейського соціального стандарту життя (дет. Рис. 3.1.1).

Рисунок 3.1.1 – Кроки подолання бідності в Україні [розроблено автором]

Далі в роботі описуються можливі кроки в соціальній сфері за допомогою публічної політики для боротьби з бідністю в Україні на 2021-2030 роки, які можна пропонувати як елементи проекту урядової програми подолання бідності в Україні.

Крок 3 (2). Формулювання та дизайн політики. При формулюванні публічної політики враховується ефективність, тобто в якій мірі кожна з альтернатив може привести до вирішення існуючої проблеми; достатність,

тобто на підставі аналізу витрат-вигод, як вплине обрана опція на цільові групи; а також, рівність, тобто наскільки опція забезпечує справедливий та рівний розподіл. Дизайн політики виробляється враховуючи публічний інтерес та при узгодженості політики з більш широкими цілями й стратегіями, з конституційним і законодавчим режимом, а також береться за до уваги рефлексивне співвідношення з іншими цінностями суспільства: свободою, безпекою тощо.

За критеріями описаними вище, автором роботи, як учасника вироблення публічної політики, було розроблено наступні можливі вектори боротьби з бідністю серед населення України за найважливішими напрямками соціальної сфери життя.

Зайнятість та її збереження. Забезпечення рівного доступу до зайнятості для всіх груп населення України є необхідною передумовою боротьби із бідністю, особливо для продуктивної частини населення. У той же час, інколи наявність робочого місця автоматично не позбавляє від бідності, що демотивує потенційних працівників та роботодавців. Основні проблеми українського ринку праці в основному зумовлені:

- низькою заробітною платою для підтримки відповідних відкритих робочих місць та підтримуваних робочих місць на вторинному ринку праці для людей з обмеженими можливостями, таких як соціально виключені або ризикують соціальне відчуження або люди з обмеженими можливостями або люди з підвищеною потребою узгодити особисте та професійне життя (через опіку над дітьми чи іншими утриманцями);

- відсутністю фінансових ресурсів та можливостей для догляду за дітьми дошкільного віку та іншими утриманцями;

- зростаючою невідповідністю між пропозицією та пропозицією на ринку праці (кількісною та якісною), між кваліфікаційними потребами ринку праці, кваліфікацією робочої сили та недостатньою професійною (але також регіональною) мобільністю робочої сили.

- незважаючи на поточний економічний бум, все ще є групи населення, які непропорційно представлені на ринку праці, наприклад, роми.

Ризики та перешкоди:

1. Недостатній зв'язок початкової освіти з потребами ринку праці.
2. Недостатня співпраця відповідних суб'єктів у міністерствах та на етапах зайнятості.
3. У сфері співвідношення сімейного та трудового життя все ще недостатньо забезпечене місцевими та фінансово доступними послугами освіти та догляду для дітей до трьох років, дітей дошкільного віку, дітей молодшого шкільного віку, догляд за іншими утриманцями. Використання гнучких форм зайнятості та низька пропозиція та використання гнучких форм роботи та організації праці (якісна робота за сумісництвом, гнучкий робочий час тощо) особливо для деяких демографічних груп (жінки з дітьми, неповні сім'ї, літні люди, інваліди, опікуни).
4. Регіональні відмінності на ринку праці, територіальна ізоляція та погіршення транспортної доступності зайнятості зростають.
5. Приділення інструментів активної політики зайнятості більше на тих, хто стикається з більш м'якими бар'єрами на ринку праці, ніж тих, хто потребує підтримки для виходу на первинний ринок праці.
6. Брак даних не дозволяє реалізовувати доказову політику (наприклад, брак інформації про те, скільки безробітних людей насправді).
7. Дискримінація доступу до ринку праці.

Таким чином, можна сформулювати наступні можливі кроки для зменшення безробіття в Україні на 2021-2030 роки (Табл. 3.2).

Таблиця 3.2 Формування публічної політики щодо зменшення безробіття в Україні на 2021-2030 роки

Актори/Стейкхолдери	Формулювання/Дизайн	
Ресурси	Діяльність	Цілі
—> Потрібні речі —>	—> Робити —>	—> Тоді
<p><i>Стейкхолдери: шкала оцінки 5</i> — найвища заангажованість, 1 — практично відсутня будь-яка участь у реалізації політики.</p> <p>1) ЗМІ громадськості для</p>	<p>1) створити умови для виходу на ринок праці та перебування на ньому для людей, які перебувають на порозі бідності:</p> <p>а. Підвищення кваліфікації поза системою освіти для отримання роботи та перебування на ринку праці.</p>	<p>Мета: Збільшення зайнятості на 10%</p>

<p>інформаційної кампанії (4); 2) урядові органи (5); 3) професійні організації (4); 4) громадські/неурядові організації, місцеві спільноти (5); 5) законодавча влада (3); 6) органи місцевої влади (5); 7) судові органи (2); 8) політичні організації/партії (2); 9) бізнес (4); 10) освітні організації та заклади (5).</p>	<p>2) <i>створити сприятливе середовище для роботодавців, які працевлаштовують людей, які перебувають на межі бідності:</i> а) підтримка працевлаштування людей, що знаходяться далі від первинного ринку праці, підтримка у наданні психосоціальної підтримки працездатним особам, тісніша співпраця між роботодавцями та навчальними закладами, навчання протягом усього життя, перепідготовка та подібні курси; б) підтримка гнучких форм роботи; в) покращення місцевої та фінансової доступності послуг з догляду за дітьми та заклади по догляду за дітьми та іншими утриманцями, з особливим акцентом на соціальне включення дітей з неблагополучних сімей та районів з недостатньою ємністю цих закладів, особливо віком до 4 років; г) умови для активності та розвитку соціальних підприємств, які допоможуть інтегрувати неблагополучних людей на вторинний ринок праці та відіграватимуть значну інтеграційну роль у переведенні цільової групи на вільний ринок праці.</p>	<p>серед бідних людей</p>
	<p>3) <i>Запровадити індивідуальний та всебічний підхід державних служб зайнятості до людей, які мають більше недоліків на ринку праці. Розвивати можливості соціального підприємництва:</i> а) націлення інструментів активної політики зайнятості та інших служб підтримки щодо людей з більшими недоліками на ринку праці (наприклад, низька кваліфікація, старший вік та борг); б) системна співпраця державних служб зайнятості з іншими суб'єктами, які усувають або зменшують недоліки, перешкоди для вступу та залишаються на первинному ринку праці; в) основна увага молодим людям у переході від школи до роботи в мотивації до роботи через профорієнтацію; г) підтримка розвитку соціального підприємництва. 4) <i>досягнення соціально-економічної гендерної політики через інструменти гендерного бюджетування, підвищенню соціальної захищеності, зростання можливостей.</i></p>	

*розроблено автором на основі [31]

З таблиці 3.3 бачимо, що можливий сценарій дій повністю враховує ті ризики та перешкоди, що були зазначені автором вище. Особливо необхідно звернути увагу при програмі зменшення безробіття на тісну співпрацю приватного бізнесу та держави, освітніх структур (приватних, державних, місцевих) та держави, пошуку додаткового фінансування для послуг з догляду за дітьми з бідних сімей.

Підтримка сім'ї в системі соціальної політики. До найбільш значних змін у розвитку сімейного життя в Україні відносяться такі фактори: зменшення тривалості життя, низька народжуваність, збільшення віку матерів при перших пологах, збільшення кількості бездітних жінок, низька зайнятість жінок (особливо жінок з дітьми) і, навпаки, підвищення рівня кваліфікації жінок, зменшення розміру домогосподарств та тривалість навчання дітей, а також наявність дошкільної освіти. Одним із ключових інструментів для залучення бідних сімей з дітьми є, крім підтримки мотивації дітей до навчання,

також розвиток послуг, орієнтованих на хобі-навчання дітей з домогосподарств з низьким рівнем доходу. Можна скористатися досвідом Чехії та у рамках підтримки освіти покращити доступ до їжі для дітей із домогосподарств з низьким рівнем доходу - безкоштовні обіди в початкових та дитячих садках, оскільки нинішня система підтримки не завжди є достатньою. Важливою перешкодою для розвитку служб первинної профілактики для підтримки сім'ї є відсутність їх правового регулювання, яке б чітко їх визначало, визначало правила їх роботи та встановлювало відповідні механізми управління. Консультаційні послуги та інші профілактичні заходи підпадають під різні міністерства, а також фінансуються з різних джерел. У результаті аналізу підтримки родин в Україні можна сформулювати наступні кроки можливі кроки на 2021-2030 роки (Табл. 3.3).

Таблиця 3.3 Формування публічної політики щодо підтримки сім'ї в Україні на 2021-2030 роки [розроблено автором]

Актори/Стейкхолдери	Формулювання/Дизайн	
Ресурси	Діяльність	Цілі
—> Потрібні речі —>	—> Робити —>	—> Тоді
<p><i>Стейкхолдери: шкала оцінки 5 — найвища заангажованість, 1 — практично відсутня будь-яка участь у реалізації політики.</i></p> <p>1) ЗМІ громадськості для інформаційної кампанії (5); 2) урядові органи (5); 3) професійні організації (4); 4) громадські/неурядові організації, місцеві спільноти (5); 5) законодавча влада (3); 6) органи місцевої влади (5); 7) судові органи (2); 8) політичні організації/партії (3); 9) бізнес (4); 10) освітні організації та заклади (5).</p>	<p>1) <i>Надання доступних, взаємопов'язаних та якісних послуг для сімей, дітей та молоді:</i> а. безкоштовні послуги для хобі-навчання дітей із домогосподарств з низьким рівнем доходу для всебічного розвитку їх потенціалу та позитивного стимулу продовження навчальної кар'єри; б) підтримка інноваційних підходів до первинної профілактики та подальші заходи щодо посилення первинної профілактики.</p> <p>2) <i>Зміцнити економічну стабільність сімей та їх незалежність з акцентом на свободу вибору сімейної стратегії, особливо у сфері узгодження професійного, сімейного та особистого життя:</i> а) підтримка послуг з догляду за дітьми з метою посилення зайнятості жінок (особливо жінок, що мають особливий ризик на ринку праці); б) створення достатнього місця в дошкільному догляді за дітьми до трьох років, а також розширення кількості та можливостей дитячих груп та ясел; в) розробка та підтримка сталості програм підтримки дитячого шкільного харчування та підвищення обізнаності про ці програми для дітей з нужденних сімей.</p> <p>3) <i>Посилити співпрацю органів державного управління з місцевими, регіональними органами самоврядування та неприбутковим сектором у сфері сімейної та соціальної політики:</i> а) підтримка скорочення нерівності сімей з різними видами бідності в суспільстві, зменшення матеріального і харчового позбавлення сімей з низьким рівнем доходу в неблагополучних соціальних ситуаціях, підвищення обізнаності сімей про інструменти підтримки соціальної та сімейної політики та інші інструменти.</p>	<p>Мета:</p> <p>збільшення підтримки родин серед бідних людей</p>

Таким чином, необхідно звернути увагу на доступність послуг для розвитку та хобі дітей та запровадити політику безкоштовних якісних сніданків в дитячих садочках та школах для дітей з бідних родин.

Доступ до освіти. Вихідним стратегічним документом у галузі освіти України є Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. Нерівності в освіті є однією з найактуальніших проблем Стратегії, таким чином, зменшення нерівності в освіті є важливою темою розвитку освітньої політики в Україні на наступний період з метою забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей, учнів та студентів без різниці. Інші ризики та перешкоди:

1. Нерівності в освіті, сегрегація дітей в освіті, загроза збільшення кількості відокремлених шкіл з дітьми ромів;

2. Відсутність системно закріпленого раннього догляду за дітьми до трьох років із сімей, які стикаються з соціально-економічним несприятливим становищем. У деяких регіонах недостатня ємність дитячих садків та якість дошкільної допомоги дітям із соціально обмежених груп. Низька обізнаність батьків щодо обов'язкової дошкільної освіти, відсутність мотиваційних засобів;

3. Недоступність хобі-освіти для дітей із малозабезпечених сімей;

4. Недостатня готовність та методична підтримка шкіл та вчителів до впровадження принципів рівного доступу до освіти та роботи з учнями з різним ступенем потреби в заходах підтримки, відсутність послуг шкільних психологів та спеціальних шкільних педагогів, слабка інклюзивна освіта на практиці. Відсутність власних фінансових ресурсів шкіл для подальшої освіти педагогічних кадрів.

Отже, підсумовуючи інформацію вище пропонується розглянути наступні кроки щодо дій у рамках публічної політики щодо доступу до освіти в Україні на 2021-2030 роки (Табл. 3.4).

Таблиця 3.4 Формування публічної політики щодо доступу до освіти в Україні на 2021-2030 роки [розроблено автором]

Актори/Стейкхолдери	Формулювання/Дизайн	
Ресурси	Діяльність	Цілі

—> Потрібні речі —>	—> Роботи —>	—> Тоді
<i>Стейкхолдери: шкала оцінки 5 — найвища заангажованість, 1 — практично відсутня будь-яка участь у реалізації політики.</i>	1) знизити ризик бідності через освіту: а. використання інструментів для запобігання та подолання наслідків раннього закінчення школи, стандартизація системи навчання протягом усього життя.	Мета: створення соціально сприятливих умов для здобуття освіти за потребою усіх категорій населення України.
1) ЗМІ громадськості для інформаційної кампанії (4); 2) урядові органи (5); 3) професійні організації (5); 4) громадські/неурядові організації, місцеві спільноти (5); 5) законодавча влада (4); 6) органи місцевої влади (5); 7) судові органи (2); 8) політичні організації/партії (4); 9) бізнес (4); 10) освітні організації та заклади (5).	2) надати всебічну, міждисциплінарну ранню педагогічну допомогу дітям до трьох років із сімей на межі з бідністю на підтримку дошкільної освіти, виховання та піклування: а) законодавче регулювання ранньої педагогічної допомоги та її надання, особливо стосовно сільських населених пунктів та розвитку професійного, просторового та кадрового потенціалу для забезпечення якісної дошкільної освіти.	
	3) запобігати необґрунтованій класифікації дітей, сегрегації за талантами та соціально-економічним статусом сім'ї: а) підвищення якості умов, курсу навчання та зменшення відмінностей як у зв'язку з диференціацією окремих шкіл на частковий рівень освіти, так і особливо в окремих регіонах забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей, учнів та студентів.	

З таблиці 3.4 бачимо, що можливий сценарій дій повністю враховує ті ризики та перешкоди, що були зазначені автором вище. Особливо необхідно звернути увагу при боротьбі з бідністю на створення соціально сприятливих умов для здобуття освіти за потребою усіх категорій населення України.

Доступ до житла. Наразі в Україні не існує ефективного комплексного правового механізму, що регулює правила забезпечення захисту та підтримки у сфері доступу до житла. Міністерство регіонального розвитку України відповідає за законодавче рішення соціального або доступного житла, але соціальне житло призначене для домогосподарств, які мають право на отримання є непридатним, тому виникають наступні ризики та перешкоди:

1. Фінансова недоступність житла.
2. Загрози соціальному та просторовому відчуженню.
3. Зменшення кількості та частки комунальних та державних осель.
4. Відсутність законодавства, інструментів та недостатнє фінансування соціального житла.
5. Дискримінація у житлі.
6. Недостатня державна юридична допомога у сфері житла.

Таким чином, можна сформулювати наступні кроки можливі кроки для формування політики щодо доступу до житла в Україні на 2021-2030 роки (Табл. 3.5).

Таблиця 3.5 Формування публічної політики щодо доступу до житла в Україні на 2021-2030 роки (розроблено автором на основі [33],[34],[35])

Актори/Стейкхолдери	Формулювання/Дизайн		
	Ресурси	Діяльність	Цілі
—> Потрібні речі —>	—> Роботи —>		—> Тоді
<p><i>Стейкхолдери: шкала оцінки 5</i> — найвища заангажованість, 1 — практично відсутня будь-яка участь у реалізації політики.</p> <p>1) ЗМІ громадськості для інформаційної кампанії (4); 2) урядові органи (5); 3) професійні організації (3); 4) громадські/неурядові організації, місцеві спільноти (5); 5) законодавча влада (5); 6) органи місцевої влади (5); 7) судові органи (3); 8) політичні організації/партії (3); 9) бізнес (4); 10) освітні організації та заклади (2).</p>	<p>1) підвищити доступність житла для людей, яким загрожує виключення з житла або після його втрати:</p> <p>а) прийняття законодавства, що підтримує доступність та стійкість житла, посилення правової визначеності у всіх законодавствах щодо житла (зменшення споріднених системних змін, наприклад, перегляд пільг), створення та розробка відповідних фінансових інструментів для виконання плану соціального / доступного житла;</p> <p>б) створення та розробка відповідних фінансових інструментів для реалізації проекту соціального житла. Пов'язуючи фінансування соціальних робіт та інвестиційних програм із соціальним житлом, завжди інтегровані виклики.</p> <p>в) адаптація житлового фонду до основних суспільних проблем (демографічне старіння, енергетична бідність, зміни клімату) та врахування різноманітності місцевих житлових умов. Житло відповідатиме принципам солідарності, рівності, субсидіарності, доступності та добровільності з акцентом на попередження, ефективності та індивідуально орієнтовану соціальну роботу;</p> <p>г) розроблення підходів до управління житлом, спочатку у сфері соціальних послуг та житла в галузі отримання та утримання житла, припиняючи підтримку систем, заснованих на заслугах;</p> <p>д) забезпечення освіти у сфері дискримінації та житлової підтримки більш широкого кола суб'єктів, що рухаються у сфері соціального житла;</p> <p>е) системний розвиток агентств соціальної нерухомості, систем соціального житла для бідних сімей, розвиток соціальних служб для людей, які потребують житла, мають проблеми зі здоров'ям;</p> <p>е) розвивати системну співпрацю між державою, комунальним управлінням та регіонами, підтримувати розробку методичного керівництва Міністерством праці та соціальної політики в сфері соціальних служб, соціальної роботи та соціального включення.</p>	<p>Цілі</p> <p>—> Тоді</p> <p>Мета:</p> <p>створення рівного доступу до житла особливо для вразливого населення України</p>	

Таким чином, для створення рівного доступу до житла особливо для вразливого населення України в першу чергу необхідно внести зміни до законодавства України, що буде підтримувати доступність та стійкість житла, а також розробити фінансові інструменти для реалізації проекту соціального житла.

Доступ до медичної допомоги. Здоров'я є ключовою умовою сприятливого соціокультурного та економічного розвитку людей та суспільства. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає здоров'я

як «стан повного психічного, фізичного та соціального благополуччя», а не просто «відсутність хвороб чи немочі».

Групи, яким загрожує нерівність, включають дітей та людей похилого віку (особливо тих, хто живе один), багаторічно безробітних, неповних сімей та бездомних. Ще одним фактором, що сприяє нерівності в здоров'ї, є етнічна приналежність. У результаті не здорового харчування (у наслідок браку коштів) збільшується частка людей з ожирінням. Наприклад, у людей у віці 30–44 роки з вищою освітою частка курців становить 8,4%, тоді як для людей із початковою або нижчою середньою освітою в тому ж віці - 55%. Рівний доступ до медичної допомоги в Україні забезпечується чинним законодавством.

Окремим напрямком в галузі охорони здоров'я та соціального включення є психіатрична допомога на межі між соціальною та охороною здоров'я. Психічно хворі люди, для яких хвороба зазвичай означає високий соціально-економічний тягар, наразі змушені використовувати застарілу систему догляду, яка ізолює їх від своєї громади, ринку праці та основного суспільства. В Україні спостерігається недостатня обізнаність широкої громадськості про психічне здоров'я та психічні захворювання. Є програми профілактики наркотиків, але менше програм зміцнення психічного здоров'я, стресів та психічних розладів. Необхідно додати, що існує абсолютна відсутність амбулаторій та стаціонарних можливостей дитячої психіатрії. Таким чином, можна виділити наступні ризики та перешкоди доступу до медичної допомоги:

1. Недостатня комунікація та зв'язок між постачальниками послуг у сфері охорони здоров'я та соціальних послуг: неефективна організація соціальних та медичних послуг, законодавства, слабкі методи фінансування.
2. Недостатня співпраця Міністерства охорони здоров'я з іншими органами щодо соціальних питань у сферах інтегрованої, подальшої, довготривалої допомоги та психічного здоров'я.
3. Загальна низька медична грамотність населення, особливо серед бідного населення.
4. Регіональні відмінності у доступі до медичної допомоги.

5. Недостатня компетенція застрахованих осіб дотримуватися режиму, встановленого в рамках надання медичних послуг.

6. Обмежений доступ до медичної допомоги для вразливих груп.

У результаті аналізу медичної сфери в Україні можна сформулювати наступні кроки можливі кроки її поліпшення на 2021-2030 роки (Табл. 3.6).

Таблиця 3.6 Формування публічної політики щодо доступу до медицини в Україні на 2021-2030 роки [розроблено автором]

Актори/Стейкхолдери		Формулювання/Дизайн	
Ресурси		Діяльність	Цілі
—> Потрібні речі —>		—> Робити —>	—> Тоді
<p><i>Стейкхолдери: шкала оцінки 5</i> — найвища заангажованість, 1 — практично відсутня будь-яка участь у реалізації політики.</p>		<p>1) систематично вирішувати фактичну недоступність медичних послуг для бідної категорії осіб: а) вирівнювання доступності медичних послуг для цільової групи у певній місцевості (місто, громада, область) незалежно від її фінансових та соціально-економічних умов;</p>	<p>Мета: створення рівного доступу до медицини, особливо для вразливого населення України</p>
<p>1) ЗМІ громадськості для інформаційної кампанії (4); 2) урядові органи (5); 3) професійні організації (1); 4) громадські/неурядові організації, місцеві спільноти (4); 5) законодавча влада (5); 6) органи місцевої влади (5); 7) судові органи (3); 8) політичні організації/партії (3); 9) бізнес (2); 10) освітні організації та заклади (4); 11) медичні заклади та організації (5)</p>		<p>2) підвищити медичну грамотність у сфері прав та обов'язків, що застосовуються у доступі до первинної медичної допомоги для осіб на межі бідності: а) вдосконалення інформації та орієнтації у сфері прав та обов'язків страхувальника та пацієнта, які застосовуються у доступі до первинної медичної допомоги, включаючи профілактику; б) зміна поведінки цільових груп на користь здорового способу життя;</p>	
		<p>3) розробити модель культурно-соціально чутливого підходу в охороні здоров'я: а) спрямування заходів на розвиток освіти медичних працівників та громадських працівників у галузі соціокультурної специфіки цільової групи та на розвиток навичок міжкультурного, між соціального спілкування та посередництва.</p>	

З таблиці 3.6 можна стверджувати, що особливо необхідно звернути увагу при боротьбі з бідністю на створення соціально сприятливих умов для доступу до медицини за потребою усіх категорій населення України, тобто необхідно вирівнювання доступності медичних послуг, вдосконалити процес страхування серед населення та підвищувати обізнаність щодо психічного здоров'я.

Забезпечення гідних умов життя. У рамках всебічних та узгоджених зусиль у боротьбі з бідністю кожен має право на засоби та соціальну допомогу, достатні для гідного життя. Сприяння адекватного доходу, гарантування

гідного рівня життя людей та їх сімей є одним із основних стовпів активного включення. Право на адекватні ресурси повинно поєднуватися з активною готовністю людини працювати або брати участь у навчанні, необхідних для економічної та соціальної інтеграції людей. Участь у ринку праці та гідна оплата є ключовими факторами, що сприяють інтеграції людей, яким загрожує бідність, та забезпечують гідне життя. Основними ризиками та перешкодами до забезпечення гідних умов життя в Україні є:

1. Застійний рівень життєвого й прожиткового мінімуму, який через інфляцію та зростання цін не може забезпечити гідних умов життя;

2. Недостатнє виконання прав споживачів. Значення судових процесів часто низьке, і споживачі не мають власних повноцінних прав у суді. Судові процеси тривалі, а витрати на вхід великі.

Отже, підсумовуючи інформацію вище пропонується розглянути наступні кроки, але необхідно звернути увагу на особливість та необхідність застосування плану дій щодо забезпечення гідних умов по боротьбі з бідністю населення в Україні на 2021-2030 роки на користь тимчасово переміщених осіб з Донбасу та Криму.

Таблиця 3.7 Формування публічної політики щодо забезпечення гідних умов життя для населення на межі з бідністю в Україні на 2021-2030 роки

[розроблено автором]

Актори/Стейкхолдери	Формулювання/Дизайн		
	Ресурси	Діяльність	Цілі
—> Потрібні речі —>	—> Робити —>		—> Тоді
<p><i>Стейкхолдери: шкала оцінки 5 — найвища заангажованість, 1 — практично відсутня будь-яка участь у реалізації політики.</i></p> <p>1) ЗМІ громадськості для інформаційної кампанії (4); 2) урядові органи (5); 3) професійні організації (1); 4) громадські/неурядові організації, місцеві спільноти (4); 5) законодавча влада (5); 6) органи місцевої влади (5); 7) судові органи (3); 8) політичні організації/партії (3); 9) бізнес (2); 10) освітні організації та заклади (4).</p>	<p>1) забезпечити адекватний дохід та запобігти втраті доходів людям, які перебувають у стані депривації:</p> <p>а) забезпечення доходу, який забезпечить гідне життя навіть людям, які перебувають у депривації; б) регулювання та забезпечення відповідного регулярного підвищення прожиткового мінімуму, який буде повністю відповідати сьогоденню.</p>		<p>Мета:</p> <p>Забезпечення гідних умов для життя особливо для вразливого населення України</p>

Таким чином, виробивши основні кроки соціальної сфери для боротьби з бідністю необхідно перейти до наступного етапу формування публічної політики.

Крок 4. Реалізація (імплементация) політики. На даному етапі, політика реалізується відповідно до обраного дизайну при досягненні балансу між вдалим політичним дизайном й ефективною імплементациєю, як наслідок - найбільш ефективний результат. Існує дві моделі для реалізації публічної політики: зверху-вниз (ініціювання йде зверху, а цілі, задачі та інструменти визначаються виконавчою владою) та знизу-вгору (акцент на залучення у політику чиновників нижчого рівня та інших суб'єктів реалізації політики). Для України кращим буде використання моделі «знизу-вгору».

При реалізації публічної політики в Україні необхідно скористатися наступними інструментами:

- адміністративні, які визначають бажану поведінку, обов'язки суб'єктів щодо органів влади тощо;
- стимули й санкції, які змінюють розраховану поведінку (сюди можна віднести субсидії, пільги, штрафи тощо);
- інструменти для мотивації та спонукання до дій.

Дуже важливим інструментом майбутньої реалізації публічної політики щодо боротьби з бідністю є соціальний діалог, який допомагає узгодити інтереси, наприклад, працівників та роботодавців в інтересах розвитку бізнесу та забезпечення соціального миру. Однак не можна не згадати інших можливих партнерів, які активно залучаються до робочих груп на рівні міністерств (на національному рівні), а також регіональних - некомерційних та добровільних організацій, місцевих груп дій чи проєктів, спрямованих, наприклад, на інклюзивну освіту, а також саморегулівні організації, які мають вплив у своєму професійному середовищі, члени яких є вузькими спеціалістами й можуть виступати експертами й агентами змін, допомагаючи органам влади формувати й реалізовувати публічну політику в конкретних сферах

(адвокатура, нотаріат, архітектура, земельпорядна справа, спілки журналістів та художників, ІТ-асоціації, союзи девелоперів, ріелторів, т.п.)

Публічна політика не може бути реалізована однією установою або організацією. У проєктів і програм є менеджери й керівники. Вони є незалежними або становлять частину більших інституцій, у цілому завжди зрозуміло, хто є головним при їх реалізації. Практично завжди для реалізації публічної політики потрібні узгоджені дії численних організацій і груп як серед уряду, так і в зовнішніх структурах - від громадянського суспільства до приватного сектора. Для вироблення публічної політики в сфері боротьби з бідністю важливе місце займають наступні одиниці: офіційні актори (законодавча влада, виконавча влада, адміністративні агенти, юридична влада) та неофіційні актори (групи інтересів (стейкхолдери), політичні партії, аналітичні центри, ЗМІ). До речі, стейкхолдери існують таких типів: зацікавлені сторони, значимі для політики, але з низьким ступенем впливу; значні й впливові зацікавлені сторони (потенційні партнери по реалізації); зацікавлені групи з високим ступенем впливу на політику, чиї інтереси не враховані в достатній мірі; зацікавлені з низьким ступенем впливу і низьким значенням для політики.

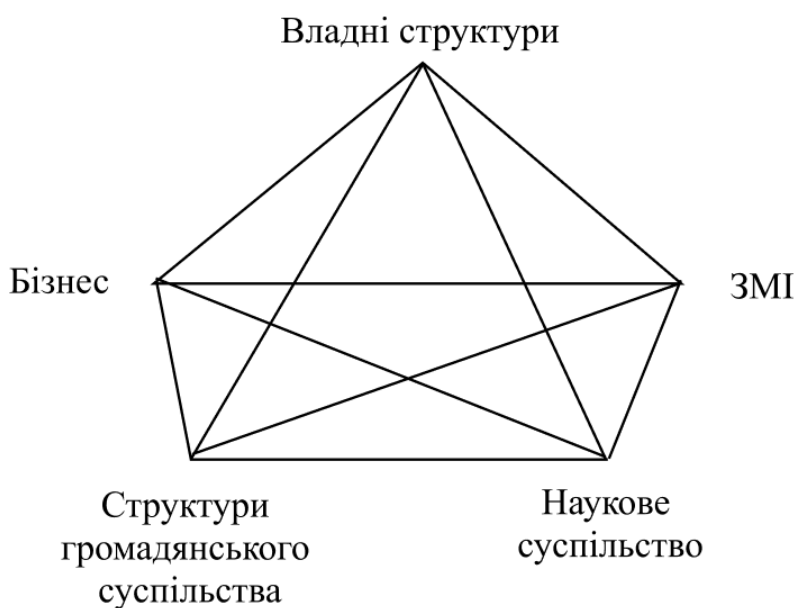

Рисунок 3.4 – Основні актори поля публічної політики [розроблено
автором]

Взаємодія гравців зазначених на Рисунку 3.4 у процесі підготовки, прийняття та реалізації рішень і утворюють собою поле публічної політики, яке можна аналізувати, наприклад, за ступенем участі в прийнятті владних рішень тих чи інших.

Таким чином, у розробці стратегії розвитку публічної політики повинні брати спільну участь державні структури, експертні співтовариства і цивільний сектор, об'єднані мережевими принципами співпраці, в діалоговому і відкритому форматі спілкування. Для цієї мети необхідно розвивати міжсекторне взаємодія, відкривати нові можливості співпраці між політичними інституціями та суспільством, створювати публічні платформи, діалогові майданчики, використовувати традиційні і нові інтерактивні комунікаційні канали зв'язку. Залучення в якості розробників стратегії публічної політики незалежних, а не заангажованих владою аналітичних спільнот, які в змозі уявити об'єктивні аналітичні дослідження про стан політичної системи в цілому і її окремих секторах зокрема. У зв'язку з цим необхідне підвищення суб'єктності мозкових центрів в публічному просторі України і забезпечення регулярного діалогу аналітичних спільнот з владними елітами в вигляді консультацій, конференцій, розробок експертних аналізів. Одним із сучасних трендів публічної політики є її мережевізація. Повсюдно і в усіх сферах політичного життя поширюється практика мережевої взаємодії, що є результатом того, що сучасні політичні актори не розробляють політичні рішення абсолютно самостійно в «чистому» вигляді ні на горизонтальному, ні на вертикальному рівні. Тим самим учасники політики позбавляються атавізмів ієрархічної структури побудови влади. Суміш урядових і неурядових взаємозалежних рівнів у публічній політиці структурують контекст, в якому відбувається взаємодія між акторами політичного процесу. Спостережувані ефекти мережевізації впливають на зміну формату структур і механізмів взаємодії акторів в українському політичному просторі. У публічній політиці

України з'явилася безліч інституціоналізованих форм мережевої співпраці в різних галузях: антикорупційні організації, краудсорсингові, краудфайнгові, краудкастингові види діяльності, стейкхолдерські проекти, структури, що включають цивільний сектор і державні структури (громадські ради, організації контролю та аудиту, громадські об'єднання, аналітичні центри), онлайн-мережеві практики комунікації і співпраці.

Крок 5. Моніторинг та оцінка. Моніторинг у публічній політиці забезпечує інформацією про хід або наслідки прийняття і реалізації політики. Оцінка здійснюється для виявлення протиріч між очікуваними і реальними результатами, визначення ступеня рішення проблеми в результаті здійснених дій.

Регулярний моніторинг та контроль за виконанням та оцінку ефективності заходів, що мають бути визначені в публічній політиці щодо боротьби з бідністю, має здійснювати Комісія з питань соціального включення, створена як постійний консультативно-координаційний орган також Міністерство соціальної політики України, а також обласні та місцеві профільні виконавчі органи.

Моніторинг та оцінку заходів виконують не тільки офіційні актори, а й неофіційні. Можливе встановлення показників виконання окремих заходів, використовуючи метод SMART (конкретний, вимірюваний, реалістичний, обмежений у часі та оцінюваний).

Отже, викорінення бідності серед населення в Україні можливе за допомогою механізму публічної політики, бо стейкхолдерів цієї проблеми з кожним роком збільшується, а дії від влади зазнають критики та провалів. Події 2004 та 2014 років свідчать про соціальну активність та готовність українського народу до вирішення соціальних проблем за допомогою механізму публічної політики через запровадження зацікавлених спільнот, участь громадян у прийнятті рішень тощо. У Розділі 3 було розглянуто етапи формування публічної політики та наведено практичні кроки до вирішення проблем

бідності, особливо у Таблицях 3.2-3.7 автором було розроблено основні дії соціальної політики в боротьбі з бідністю на 2021-2030 роки.

ВИСНОВКИ

«Публічна політика» у сенсі «громадська» - підкреслює формування і реалізацію цієї політики в інтересах суспільства, а також окремих соціальних груп, які потребують суспільної підтримки.

«Публічна політика» з точки зору процедури прийняття політичних рішень - підкреслює її «прозорість», «відкритість для публіки».

Публічна політика передбачає узгодження суспільних інтересів, має на увазі плідну співпрацю представників уряду, місцевої влади, членів громадських організацій, експертів, незалежних дослідників, спрямовану на вирішення суспільно-значущих проблем. Публічна політика реалізується з метою вирішення суспільних проблем, які визначені порядком денним уряду та демонструє реакцію політико-адміністративної системи на соціальну реальність, яка вважається політично неприйнятною. Варто зазначити, що саме

симптоми соціальної проблеми є вихідною точкою для існування та дискусій щодо необхідності політики.

У світі зростає стурбованість збільшенням розриву в доходах багатих і бідних верств населення. Бідність у суспільстві уповільнює економічне зростання, скорочує соціальну мобільність, порушує стабільність соціальних систем приводячи до роз'єднаності й конфлікту. У 2018 році з більше ніж семи мільярдів 8,6% населення світу жило в умовах крайньої бідності. Особливо вразливі до бідності жителі сільської місцевості, діти, пенсіонери, інваліди, жителі країн з низьким рівнем економіки та високим рівнем катастроф. У роботі розглянуто вирішення суспільної проблеми бідності за допомогою дій публічної політики.

Повертаючись до феномену публічної політики, можна зауважити, що на сьогодні класична «представницька демократія», а з нею і традиційне «державотворення» вже не можуть ефективно справлятися з аналізом проблеми бідності, тому можна й потрібно вирішувати це в форматі публічної політики.

У ході аналізу досвіду боротьби з бідністю від доісторичного часу до сьогодні були виявлені відмінності в заходах її попередження та зменшення. Методи подолання бідності еволюціонували з історією та становились більш обґрунтованими та ціннісними. Прояви бідності зростали в міру історичного розвитку з такою ж швидкістю, з якою збільшувалося багатство. Необхідність розгляду історії виникнення бідності в різні епохи та прийняття рішень щодо методів в боротьби надзвичайно важлива для аналізу та вироблення ефективних рішень публічної політики.

Мінімальний рівень бідності в Україні фіксується при застосуванні абсолютного монетарного підходу (25, 7%). Порівнянний відсоток домогосподарств (33, 1%) могли бути визнані бідними по позбавленням. Максимальна ж частка бідних фіксується при використанні методу суб'єктивних оцінок (28, 3%). Важливо відзначити, що подібні розбіжності між оцінками бідності спостерігаються не тільки в Україні, але і в більшості європейських країн. Вони пояснюються рядом причин. По-перше, існують

певні спотворення, присутні у відповідях респондентів на питання про рівень їхнього добробуту. У групі бідних за доходами виявляються ті, хто має приховані доходи, але не має поневірян. У той же час сім'ї, живуть на межі бідності, але чесно вказали свої доходи, потрапляють в категорію середньо забезпечених, в той час як їх дохід на душу населення в абсолютному вираженні може бути всього на 10 гривень вище межі бідності. По-друге, небідні по абсолютній концепції сім'ї можуть відчувати позбавлення, пов'язані з медичним забезпеченням, освітою (тобто мати витрати, не передбачені при розрахунку величини прожиткового мінімуму), і за рахунок цього потрапляють в категорію бідних по деприваційній концепції. По-третє, суб'єктивна оцінка має свою специфіку, оскільки відображає саме суб'єктивну думку людини, а саме позиціонування за шкалою «добробут» не завжди й не тільки залежить від матеріального становища респондента і може не кореспондувати з рівнем досягнутого їм добробуту.

Аналізуючи політику боротьби з бідністю у Європейському Союзі, автор прийшов до висновку, що не існує єдиного плану зниження рівня бідності. Деякі країни досягли значних успіхів у скороченні бідності, і їх досвідом або частиною цього досвіду можуть скористатися й інші країни. На сучасному етапі українській державі доцільно використовувати досвід Чехії в напрямках розробки ефективної стратегії щодо боротьби з бідністю та врахувати напрямки враховані у розділі 2.2. Однак слід мати на увазі, що у кожній країні є свої особливості та неприпустимо просто копіювати досвід соціального захисту розвинених країн. Це обумовлює й актуалізує необхідність ретельного вивчення моделей соціального захисту, що існують в зарубіжних країнах і переходу до цілісної системної публічної політики, спрямованої на скорочення бідності в сучасній Україні.

Публічна політика формується за допомогою логічних, основних кроків таких як: проблема, встановлення порядку денного, формування та дизайн політики, реалізація, моніторинг та оцінка, що дозволяє відстежувати хід формування та реалізації політики на кожному з етапів і, як наслідок,

підвищення ефективності та результативності. Автором було визначено основні кроки подолання бідності у політичній, економічній, соціальній, державного регулювання, виробничій, освітній та культурній сферах (Рис. 3.3): забезпечити державну підтримку для розвитку наукомістких, енергозберігаючих технологій у промисловості та сільському господарстві, здійснити поступовий перехід від державної до публічної політики, зробити базовою моделлю – інноваційну, створити ефективну грошово-кредитну політику, зробити ставку на розвиток інтелекту й культури українського народу. У Розділі 3 було розглянуто етапи формування публічної політики та наведено практичні кроки до вирішення проблем бідності, особливо у Таблицях 3.2-3.7 автором було розроблено основні дії соціальної політики в боротьбі з бідністю та депривацією на 2021-2030 роки: забезпечити адекватний дохід та запобігти втраті доходів людям, які перебувають у стані депривації, підвищити доступність житла для людей, яким загрожує виключення з житла або після його втрати, знизити ризик бідності через освіту, створити умови для виходу на ринок праці та перебування на ньому для людей, які перебувають на порозі бідності, надання доступних, взаємопов'язаних та якісних послуг для сімей, дітей та молоді, підвищити медичну грамотність у сфері прав та обов'язків, що застосовуються у доступі до первинної медичної допомоги для осіб на межі бідності.

Отже, на думку автора, перехід до публічної політики у вирішенні соціально важливих питань є гостро необхідним процесом для України, що підтверджується громадянською активністю. Події 2004 та 2014 років свідчать про соціальну активність та готовність українського народу до вирішення соціальних проблем за допомогою механізму публічної політики через запровадження зацікавлених спільнот, участь громадян у прийнятті рішень тощо. У подальшому, перехід до публічної політики може позитивно вплинути на процес вступу до Європейського Союзу та ефективне вирішення національно важливих питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бельська Т. Публічність як ознака суспільно – політичних явищ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-2/doc/1/03.pdf> (дата звернення 13.03.2020 р.). – Назва з екрана.
2. Birkland T. A. An introduction to the policy process: Theories, concepts, and models of public policy making. – Routledge, 2019. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=VCCeDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT10&dq=An+introduction+to+the+policy+process&ots=OEekzfcVIJ&sig=m1EyDKC_SCyJiFKIVZZgaxoAnZU&redir_esc=y#v=onepage&q=An%20introduction%20to%20the%20policy%20process&f=false (дата звернення 14.03.2020 р.). – Назва з екрана.

3. Anderson, J. Public Policy Making. Boston: Princeton, 1994. [Электронний ресурс]/Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=zugbCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Anderson,+J.+Public+Policy+Making.+Boston:+Princeton,+1994.&ots=o2siYc3RDK&sig=A2lPS0fjHKX_L_qvJJdo4f2bCA4&redir_esc=y#v=onepage&q=Anderson%2C%20J.%20Public%20Policy%20Making.%20Boston%20Princeton%2C%201994.&f=false (дата звернення 14.03.2020 р.). – Назва з екрана.
4. Howlett M. et al. Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems. – Oxford : Oxford university press, 2009. – Т. 3.
5. Макконнелл Кемпбелл., Брю Стеілі Л. Економікс: Принципи, проблеми і політика. В 2 т.: Пер. з англ. 11-вид-во. Т. 2 — М.: Республіка, 1992. — 400 с.
6. Vuheji, M. (2018b) Recognising Lives around Socio-Economies? – Foreword, International Journal of Inspiration & Resilience Economy 2018, 2(2): 0-0
7. The Sustainable Development Goals Report 2019 – [Электронний ресурс]/Режим доступу: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2019.pdf> (дата звернення 15.03.2020 р.). – Назва з екрана.
8. 8)) ОЧЕРК О ДАРЕ. ФОРМА И ОСНОВАНИЕ ОБМЕНА В АРХАИЧЕСКИХ ОБЩЕСТВАХ. МАРСЕЛЬ МОСС (Мосс М. Общества. Обмен. Личность. – М.: «Восточная литература» Ран, 1996) – [Электронний ресурс]/Режим доступу: http://anthro-economicus.narod.ru/files/Moss_Present.pdf (дата звернення 16.03.2020 р.). – Назва з екрана.
9. Kidder T. R. Transforming hunter-gatherer history at Poverty Point //Hunter-gatherer archaeology as historical process. – 2011. – С. 95-119. - [Электронний ресурс]/Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=Y0MnDQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA95&dq=The+history+of+poverty&ots=915OlqarOi&sig=7p->

- Jekv7ILTqQF7BQxpmN0IwIz0&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20history%20of%20poverty&f=false (дата звернення 17.03.2020 р.). – Назва з екрана.
10. Alcock P. Understanding poverty. – Macmillan International Higher Education, 1997. - [Електронний ресурс]/Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=5ExdDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR12&dq=The+history+of+poverty&ots=McqkH78hsu&sig=J7FIPU3UUq8-h9BjX7qbctAwbB4&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20history%20of%20poverty&f=false (дата звернення 18.03.2020 р.). – Назва з екрана.
11. Орлова, Тетяна. "Російська бідність з точки зору історії ментальностей." *Етнічна історія народів Європи* 49, 120-131.
12. Національна статистика Китаю. [Електронний ресурс]/Режим доступу: <http://www.stats.gov.cn/english/> (дата звернення 17.03.2020 р.). – Назва з екрана.
13. Указ ПУ «Про стратегію подолання бідності» від 15.08.2001 - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/2001> (дата звернення 20.03.2020 р.). – Назва з екрана.
14. ПРО РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ВИКОНАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ - Рахункова палата України – 2011-[Електронний ресурс] / Режим доступу: http://old.ac-rada.gov.ua/img/files/Bulet_Bednost.pdf (дата звернення 20.03.2020 р.). – Назва з екрана.
15. Про затвердження Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року від 10.12.2012 -[Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2011-%D0%BF> (дата звернення 20.04.2020 р.). – Назва з екрана.
16. ЗВІТ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ З РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ від 11.09.2018 № 23–

- 3 -[Електронний ресурс] / Режим доступу: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/23-3_2018/Zvit_23-3_2018.pdf (дата звернення 20.03.2020 р.). – Назва з екрана.
- 17.Цілі сталого розвитку, Національна доповідь 2017 -[Електронний ресурс] / Режим доступу: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення 22.04.2020 р.). – Назва з екрана.
18. Стратегія подолання бідності на період до 2020 року - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248898080> (дата звернення 24.04.2020 р.). – Назва з екрана.
19. «Комплексна оцінка бідності та соціального відчуження в Україні за 2016-2018 роки» - [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://idss.org.ua/arhiv/Year_2018_Pov.pdf (дата звернення 25.04.2020 р.). – Назва з екрана.
20. Величина прожиткового мінімуму в розрізі соціально-демографічних груп у 2015 – 2020 рр. - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/> (дата звернення 11.05.2020 р.). – Назва з екрана.
21. Постанова КМУ від 11 жовтня 2016 № 780 - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249464422> (дата звернення 12.05.2020 р.). – Назва з екрана.
22. Державні соціальні стандарти // Наказ №178/147/31 від 03.02.2017 - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/content/socialni-standarti.html> (дата звернення 15.05.2020 р.). – Назва з екрана.
23. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.05.2020 р.). – Назва з екрана.
24. «Комплексна оцінка бідності та соціального відчуження в Україні за 2016-2018 роки»// Інститут демографії та соціальних досліджень імені

- М.В. Птухи [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://idss.org.ua/arhiv/Year_2018_Pov.pdf (дата звернення 16.05.2020 р.). – Назва з екрана.
25. Інформаційно-аналітична записка щодо рівня життя населення у січні грудні 2019 року [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/tradeunion/news/Documents/572%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86_%D1%8F%20%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D0%BE%D1%86%D0%BF%D0%BE_%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%BE_%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0_%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%8F%20%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB_%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A1%D0%9F%D0%9E.pdf (дата звернення 16.05.2020 р.). – Назва з екрана.
26. Інститут соціології НАН України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://i-soc.com.ua/ua/institute/> (дата звернення 16.05.2020 р.). – Назва з екрана.
27. Євростат [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main> (дата звернення 19.05.2020 р.). – Назва з екрана.
28. Стратегія соціального включення 2014 - 2020 років [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.mpsv.cz/documents/20142/953611/Strategie_CZ.pdf/f1a532df-57c2-ed92-6fb3-e731589fd139 (дата звернення 19.05.2020 р.). – Назва з екрана.
29. Чеський статистичний уряд [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.czso.cz/> (дата звернення 20.05.2020 р.). – Назва з екрана.
30. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://idpnan.org.ua/files/chaltseva-o.m.->

- publichna-politika- teoretichniy-vimir-i-suchasna-praktika - d .pdf (дата звернення 20.05.2020 р.). – Назва з екрана.
31. Кобушко Я. В. Проблеми досягнення гендерної рівності в умовах соціально-економічних реформ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/40379/1/Kobushko.pdf> (дата звернення 04.06.2020 р.). – Назва з екрана.
32. Депривація [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F> (дата звернення 16.06.2020 р.). – Назва з екрана.
33. Дегтярьова І.О., Деміхов О.І. Теоретико-методологічні та практичні аспекти формування й розвитку в Україні моделі публічної житлової політики /І.О. Дегтярьова, О.І. Деміхов // Збірник наукових праць НАДУ. - Київ: НАДУ, 2017. - № 2 - С.22-44
34. Деміхов О.І. Взаємозв'язок урбанізації з формуванням і реалізацією публічної політики громадського здоров'я в Україні/О.І. Деміхов //Аспекти публічного управління.-Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. - №12, ТОМ 7, С. 59-69. DOI: 10.15421/15196
35. Формування та реалізація публічної політики в Україні [Текст]: автореф. дис. канд. наук з держ упр.: 25.00.02 / Деміхов Олексій Ігорович; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2018. – 20 с.
36. Singh, C.B., Lall, A.J. (2018). Social Inclusion of Women Entrepreneurs in Informal Sector of Uttar Pradesh. *Business Ethics and Leadership*, 2(1), 53-60. Doi: 10.21272/bel.2(1).53-60.2018
37. Nagy, Z. B., Kiss, L. B. (2018). The Examination of Appearance of Income Inequality in Scientific Databases with Content Analysis. *Business Ethics and Leadership*, 2(4), 35-45. [http://doi.org/10.21272/bel.2\(4\).35-45.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(4).35-45.2018)

38. Haque, E. (2019). Balancing Freedom of the Press and Reasonable Restrictions in Bangladesh: An Appraisal. *Business Ethics and Leadership*, 3(1), 80-100. [http://doi.org/10.21272/bel.3\(1\).80-100.2019](http://doi.org/10.21272/bel.3(1).80-100.2019)
39. Jafarzadeh, E., He, Shuquan (2019). The Impact of Income Inequality on the Economic Growth of Iran: An Empirical Analysis. *Business Ethics and Leadership*, 3(2), 53-62. [http://doi.org/10.21272/bel.3\(2\).53-62.2019](http://doi.org/10.21272/bel.3(2).53-62.2019)
40. Singh, S. N. (2019). Business Inefficiencies and Youth Unemployment in Ethiopia: A Case Study of Mettu Town. *Business Ethics and Leadership*, 3(2), 93-106. [http://doi.org/10.21272/bel.3\(2\).93-106.2019](http://doi.org/10.21272/bel.3(2).93-106.2019)
41. Singh, S. N. (2019). Private Investment and Business Opportunities in Ethiopia: A Case Study of Mettu Town in Ethiopia. *Business Ethics and Leadership*, 3(4), 91-104. [http://doi.org/10.21272/bel.3\(4\).91-104.2019](http://doi.org/10.21272/bel.3(4).91-104.2019)
42. Abeysekera, R. (2020). Examining Counsellor Expertise: Evidence from the Sri Lankan Microfinance Sector. *Business Ethics and Leadership*, 4(1), 57-67. [http://doi.org/10.21272/bel.4\(1\).57-67.2020](http://doi.org/10.21272/bel.4(1).57-67.2020)
43. Dum, A.B.N., Nwafor, B.C. (2019). The Leadership of Enterprise Education on Poverty Alleviation and Unemployment in Africa. *Business Ethics and Leadership*, 3(4), 28-33. [http://doi.org/10.21272/bel.3\(4\).28-33.2019](http://doi.org/10.21272/bel.3(4).28-33.2019)
44. Al-Khonain, S., Al-Adeem, K. (2020). Corporate Governance and Financial Reporting Quality: Preliminary Evidence from Saudi Arabia. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 4(1), 109-116. [http://doi.org/10.21272/fmir.4\(1\).109-116.2020](http://doi.org/10.21272/fmir.4(1).109-116.2020).
45. Tommaso, F. D., Gulinelli, A. (2019). Corporate Governance and Economic Performance: The Limit of Short Termism. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(4), 49-61. [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).49-61.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).49-61.2019).
46. Moskovicz, Ab. (Abi). (2018). Helping State Agent to understand the Private Sector. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(1), 75-78. DOI:10.21272/fmir.2(1).75-78.2018

47. Barhaq, Ab. R., Radchenko, Ol. Optimization of Bank Expenses on Marketing Communications. (2018). *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(1), 5-14. DOI: 10.21272/fmir.2(1).5-14.2018
48. Al. K. Chakrawal, P. Goyal. (2018). Performance Measurement and Management in Public Enterprises in India: A Case Study of NTPC. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(3), 28-37. DOI: 10.21272/fmir.2(3).28-37.2018.
49. F. D. Tommaso. (2018). What are the Costs and Benefits of a International Corporate Governance Reregulation? *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(3), 62-67. DOI: 10.21272/fmir.2(3).62-67.2018.
50. Ar. Banerjee. (2018). Dividend Policy as a Corporate Communication and its Impact on Firm Value Evidences from listed companies in Qatar Stock Exchange. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(4), 29-38. DOI: [http://doi.org/10.21272/fmir.2\(4\).29-38.2018](http://doi.org/10.21272/fmir.2(4).29-38.2018)
51. Kasztelnik, K. (2020). Causal-Comparative Macroeconomic Behavioral Study: International Corporate Financial Transfer Pricing in the United States. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 4(1), 60-75. [http://doi.org/10.21272/fmir.4\(1\).60-75.2020](http://doi.org/10.21272/fmir.4(1).60-75.2020).
52. AUgbaka, M., Awujola, A., Shcherbyna, T. (2019). Economic Development, Foreign Aid and Poverty Reduction: Paradigm in Nigeria. *SocioEconomic Challenges*, 3(4), 5-12. [http://doi.org/10.21272/sec.3\(4\).5-12.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(4).5-12.2019).
53. Weldelessie, H. A., Vermaak, C. (2019). Do Micro-Credits Work As An Effective Anti-Poverty Pro-gram For Poverty Eradication? Evidence From Ethiopia. *SocioEconomic Challenges*, 3(2), 31-53 [http://doi.org/10.21272/sec.3\(2\).31-53.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(2).31-53.2019).
54. Voronkova, O., Hordei, O., Barusman, A.R.P., Ghani, E.K. (2019). Social Integration As A Direction For Humanization Of Economic Relations And Improvement Of Social Welfare. *SocioEconomic Challenges*, 3(4), 52-62. [http://doi.org/10.21272/sec.3\(4\).52-62.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(4).52-62.2019).

55. Bhandari, M. P. (2019). Mainstream Religious Domain in Nepal a Contradiction and Conflict of In-digenous Communities in Maintaining the Identity, Race, Gender and Class. *SocioEconomic Challenges*, 3(1), 99-115. [http://doi.org/10.21272/sec.3\(1\).99-115.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(1).99-115.2019).
56. Kuzmenko, O., Roienko, V (2017). Nowcasting income inequality in the context of the Fourth Industrial Revolution *SocioEconomic Challenges*, 1(1), 5-12. <http://doi.org/10.21272/sec.2017.1-01>.

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
“ІНСТИТУТ БІЗНЕС ОСВІТИ”

ІНСТИТУТ
БІЗНЕС
ОСВІТИ

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATION
“INSTITUTE OF BUSINESS EDUCATION”

Ідентифікаційний код з ЄДРПОУ 39100387,
Україна, 40034, м. Суми,
вул. Інтернаціоналістів, буд. 55Б, кв. 70
тел. +38(066)-737-87-35

E- mail: coba2380@gmail.com

Organization code 39100387,
40034, 55B Internaziolistiv St., app. 70,
Sumy, Ukraine
Mob.: +38(066)-737-87-35

E- mail: coba2380@gmail.com

ЛИСТ-ПІДТВЕРДЖЕННЯ

про впровадження результатів кваліфікаційної роботи бакалавра
Майбороди Ольги Вікторівни на тему
«Формування публічної політики у сфері боротьби з бідністю в Україні»
в діяльність ГО «Інститут бізнес освіти»

Фахівцями ГО «Інститут бізнес освіти» здійснено ознайомлення з результатами кваліфікаційної роботи бакалавра Майбороди Ольги Вікторівни на тему «Формування публічної політики у сфері боротьби з бідністю в Україні».

Автором здійснено дослідження моделей соціального захисту, що існують в зарубіжних країнах та аргументовано доцільність переходу до цілісної системної публічної політики, спрямованої на скорочення бідності в Україні. Розроблені у роботі рекомендації щодо використання публічної політики у вирішенні проблеми бідності та інших соціально